

MISJONSHØGSKOLEN

ER DET FREMMEDFRYKT? NOEN SVAR FRA UNGE
VOKSNE I ROGALAND

MASTEROPPGAVE I GLOBALE STUDIER
30-MATH
Religionsvitenskap

Av
KAI ELSTAD LIEN

STAVANGER
DESEMBER 2010

Takk

Jeg ønsker å rette en stor takk til min veileder Gerd Marie Ådna for svært god hjelp, både med tanke på nyttige samtaler, bidrag og inspirasjon gjennom hele dette prosjektet.

Informantene som var villige til å stille til intervju og dele sine tanker og erfaringer med meg, fortjener også stor takk. Jeg vil også takke alle de rundt meg som har bidratt med oppmuntring og støtte i tiden prosjektet har pågått.

Kai Elstad Lien

Stavanger

6. desember 2010

Innholdsfortegnelse

Kapittel én: INTRODUKSJON.....	4
Innledning.....	4
Definisjoner av sentrale begreper.....	5
Kapittel to: METODE.....	7
Metode i forhold til begrepet gjestfrihet	8
Databehandling.....	9
Feltarbeidet	9
Merknad om litteratur	12
Etikk	12
Kapittel tre: SPRÅK	15
Språk i utdanning og arbeidsliv	15
Språk og integrering	18
Innvandrerstrøk som utfordring til norsklære	19
Språkkunnskap og sikkerhet.....	20
Unntak fra språkkrav basert på nasjonalitet	21
Morsmål	22
Sammendrag	24
Kapittel fire: KRAV	25
Kvinnesyn.....	25
Norsk lov.....	28
Krav som minoritet.....	30
Tilpasning.....	33
Sammendrag av kapittelet om krav	35
Kapittel fem: INNTRYKK AV ISLAM OG MUSLIMER I NORGE	36
Synspunkter om islam som religion.....	37

Tradisjon	38
Maktforhold	40
Ekstremisme	41
Personlige overbevisningers påvirkning på besvarelser	41
Familie og samhold	42
Mangfold	45
Sammendrag	47
Kapittel seks: GJESTFRIHET	48
Hjemmet	52
Kulturelle betingelser for gjestfrihet	54
Gjestfrihet i forhold til informantenes besvarelser	55
Arbeidslivet	55
Imøtekommenhet og morsmål	56
Kvinnesyn	57
Norsk lov og gjestfrihet	59
Meninger om FN og flyktninger	61
Sammendrag	64
Kapittel syv: ER DET FREMMEDFRYKT?	65
Konklusjon	72
Litteraturliste	74
Appendix 1: Intervjuguide	77

Kapittel én

INTRODUKSJON

Innledning

Dette er et mastergradsprosjekt som er basert på kvalitative dybdeintervjuer av unge voksne i Rogaland mellom 20 og 31 år, med norsk bakgrunn. Hovedproblemstillingen lyder som følger: "Er det fremmedfrykt? Noen svar fra unge voksne i Rogaland".

Jeg har både benyttet informanter jeg hadde personlig kjennskap til fra før, og mennesker jeg ved prosjektets begynnelse ikke hadde møtt. Hovedvekten av informanter har vært fra sistnevnte kategori, og skulle i størst mulig grad representere forskjellige samfunnslag. Målet var å få samlet data fra mennesker med ulike yrkesbakgrunn, og fra ulike miljøer i Rogaland.

Jeg har valgt å konsentrere prosjektet rundt mennesker med norsk bakgrunn, da de i denne konteksten blir "vertene" i forhold til innvandrere som blir "gjestene". Vinklingen er inspirert av E. Levinas og J. Derridas tanker omhandlende gjestfrihet.

Idéen til prosjektet fikk jeg fra min personlige oppfatning om at temaer som innvandring, integrering, og religiøse og kulturelle maktforhold i Norge, er noe som opptar unge mennesker i dag. Prosjektet fokuserer spesielt på islam og muslimer i Norge. Jeg hadde inntrykk av at mange unge voksne i gjeldende folkegruppe uttrykte skepsis og misnøye med innvandreres påvirkninger i det norske samfunnet, og da spesielt muslimers påvirkning. I tillegg hadde jeg inntrykk av at mange mennesker i gjeldende folkegruppe viste stor interesse for norsk innvandringspolitikk.

Formålet med prosjektet var å forske på om det fantes fellestrekk i unge voksne i Rogaland med norsk bakgrunns oppfatninger om innvandring, integrering, og religiøse og kulturelle maktforhold i Norge. Samtidig var formålet å finne ut om det fantes samsvar mellom informantenes syn på innvandring, og deres definisjoner og holdninger til gjestfrihet.

Videre har jeg undersøkt om eventuelle fellestrekk har sammenheng med fremmedfrykt, eller eventuelt fører til fremmedfrykt blant medlemmer av gjeldende folkegruppe.

Definisjoner av sentrale begreper

Jeg vil allerede i introduksjonen definere noen uttrykk som ofte vil bli brukt i denne masteroppgaven. Årsaken til at jeg velger å gjøre dette, er at definisjonen av spesielt ordet "fremmedfrykt" av stor betydning for hele dette prosjektet. Begrepene "stereotypi" og "fordom" vil også komme tilbake i flere av de følgende kapitler. Derfor finner jeg det praktisk å allerede nå definere disse begrepene, og ikke minst forskjellene mellom de to. Til slutt vil jeg definere begrepene "innvandrere", "asylsøker" og "flyktning". Årsaken er at også disse begrepene er begreper jeg kommer tilbake til ved flere anledninger i løpet av de forskjellige kapitlene. Det er derfor en fordel å allerede nå sørge for at en ikke kommer til skade for å blande begrepene. I tillegg er også spørsmål om informantene kan definere forskjellen på disse begrepene med i intervjuguiden. Spørsmålet er med av samme årsak som nevnt ovenfor. Det er for å unngå å blande sammen begrepene.

Ordet fremmedfrykt kommer fra begrepet "Xenofobia". Fritt oversatt fra ordboken Merriam-Webster er definisjonen av xenophobia det følgende: "Frykt og hat mot fremmede og utlendinger, eller hva som helst som er fremmed eller utenlandsk."¹

Dersom vi oversetter xenofobia til fremmedfrykt som det heter på norsk, er det lett å tenke seg til at det er snakk om frykt for fremmede personer. Jeg har inntrykk av at man stort sett hører ordet brukt når det er snakk om frykt for utlendinger. Det som er interessant, er at definisjonen ikke legger til rette for at begrepet skal avgrenses til kun utlendinger. "Frykt og hat mot fremmede eller utlendinger" åpner for at begrepet kan beskrive frykt som ikke bare er for utlendinger, men også overfor folk man ikke kjenner. "Hva som helst som er fremmed eller utenlandsk" åpner blant annet for at frykt for religioner som for den det gjelder er fremmede, kan kalles xenophobia. Dette er svært interessant for dette prosjektet, med tanke på at jeg har forsket på synspunkter og oppfatninger av islam og muslimer. Dette kan i tillegg også gjelde fremmede kulturer, som er av like stor interesse for prosjektet. Fremmedfrykt er med andre ord et fenomen som er gjenstand for fortolkning. Spørsmålet jeg har lyst til å stille, er det følgende: På hvilket tidspunkt stempler man handlinger eller holdninger som fremmedfrykt? Hvordan ordet brukes, vil bli belyst i dette prosjektet.

¹ "Fear and hatred of strangers and foreigners or of anything that is strange or foreign." Merriam-Webster, "Xenophobia"; tilgjengelig på <http://www.merriam-webster.com/dictionary/xenophobia>; besøkt 30 august 2010.

Jeg vil bruke boken "Møter mellom mennesker" av Øyvind Dahl for å definere hva stereotypier og fordommer innebærer, og hva som er forskjellene mellom disse to begrepene. Dahls definisjon av "stereotypi" er "kategoriseringer av mennesker eller grupper av mennesker som har enkelte fellestrekk." (Dahl 2001:25)

Videre skriver han følgende: "Når en uttalelse blir gjentatt lenge nok, får den en viss grad av autoritet selv om den kanskje ikke er sann, eller bare inneholder en snev av sannhet." (Dahl 2001:25) Dahl fortsetter ved å skrive dette: "Stereotypier er altså antakelser om en sosial gruppe eller dens medlemmer. De er ofte enkle generaliseringer om mennesker som har enkelte fellestrekk." (Dahl 2001:25)

Stereotypier er med andre ord våre forutinntatte oppfatninger om en gitt sosial gruppe. Vi kan bruke Dahs eget eksempel på en stereotypi som et eksempel: "Kassadamer er ærlige". (Dahl 2001:25) Denne påstanden fungerer ikke som noe bevis på at alle kassadamer er ærlige. Den er istedet en vanlig oppfatning av kassadamer, som eksempelvis kan føre til at mange av oss ikke er nøye med å kontrollere at vi har fått det korrekte antallet vekslpenger når vi har vært på butikken. Stereotypien fungerer som en mental veiledning til hva en kan forvente seg fra mennesker fra den sosial gruppen.

I samme bok definerer Dahl forskjellen på en stereotypi og en fordom. Dette gjør han slik: "Fordommer er "tilstivnede" eller "frosne" stereotypier." Fordommer er "forhåndsdommer" som rammer en gruppe mennesker." (Dahl 2001:27) Videre skriver han følgende: "Mens stereotypier er en tro eller en oppfatning som hele tiden kan modifieres, er fordommer en holdning som motsetter seg åpenhet for endringer." (Dahl 2001:27)

Forskjellen mellom stereotypier og fordommer er altså at en stereotypi er foranderlig, og en fordom er uforanderlig. Hvis vi igjen bruker kassadamen som eksempel, så kan eventuelle erfaringer om å bli svindlet av kassadamer endre stereotypien til "kassadamer er ikke til å stole på". Et eksempel på en fordom kan være at man mener albanere er skattesnyltere, selv om en gang på gang møter ærlige albanere som betaler skatten sin med glede. Fordommen er tilstivnet, fordi den ikke endres selv om nye erfaringer strider mot den.

Til felles har begge begrepene at de skaper et bilde av hvordan verden ser ut, og hvordan vi skal forholde oss til den. Forskjellen er at stereotypier er åpne for ny informasjon, i motsetning til de "tilstivnede" eller "frosne" fordommene.

Definisjonene av begrepene "asylsøker", "flyktning" og "innvandrere" er alle hentet fra

Utlendingsdirektoratets ordliste, på deres hjemmesider på internett. De er som følger:

Asylsøker – person som på egen hånd og uanmeldt ber myndighetene om beskyttelse og anerkjennelse som flyktning. Personen kalles asylsøker inntil søknaden er avgjort

”Flyktning – vanlig samlebegrep for alle som har flyktet fra hjemlandet, uavhengig av fluktårsak. I juridisk forstand en person som har fått innvilget politisk asyl.”

”Innvandrere – en person som er bosatt i Norge, men er født i utlandet og har foreldre som begge er født i utlandet.”²

Forskjellen mellom begrepene er dermed som følger: En asylsøker har ikke fått innvilget politisk asyl. Vedkommende har istedet en søknad under behandling, med det mål å få innvilget dette. En flyktning har fått innvilget politisk asyl, og dermed også status som flyktning. Flyktninger har med andre ord fått den statusen som asylsøkere forsøker å få innvilget. Begrepet innvandrere er en fellesbetegnelse på alle personer i landet som ikke er født i landet, og som i tillegg ikke har foreldre som er født i landet.

Kapittel to

METODE

Dette prosjektet er basert på kvalitative data fra dybdeintervjuer med åtte personer. Alle Informantene var av norsk opprinnelse, og mellom 20 og 31 år gamle, og bosatt i Rogaland.

Metoden jeg har brukt i dette prosjektet er inspirert av ”Grounded theory.” Datainnsamling og analyse har foregått parallelt. Jeg har brukt boken ”Constructing grounded theory: A practical guide through qualitative analysis”, av Kathy Charmaz, som min kilde til hvordan Grounded theory kan gjennomføres. I tillegg har jeg brukt boken ”Feltmetodikk: Grunnlaget for feltarbeid og feltforskning” av Martyn Hammersley og Paul Atkinson som kilde til hvordan jeg kunne gjennomføre feltarbeidet på en god måte.

Dataene fra intervjuene er kodet ved hjelp av både linje for linje koding, og såkalt

² Utlendingsdirektoratet, ”Ordliste”; tilgjengelig på <http://www.udi.no/templates/Page.aspx?id=3396>; besøkt 6. desember 2010.

”fokusert koding”. Den fokuserte kodingen har gjort det mulig for meg å dele opp, kombinere og sortere store mengder data, etter at linje for linje kodingen var ferdig.

Dataene har blitt kodet og kategorisert under nøkkelord som kom frem under feltarbeidet. Mitt mål var å finne noen likhetstrekk som gikk igjen i intervjuene, og om mulig svare på hvorfor informantene trakk frem akkurat disse nøkkelordene. Nøkkelord ble satt sammen, og dannet kategorier. Disse kategoriene ble til slutt kapitler.

Det er i kapittel tre, fire og fem selve presentasjonen av det sentrale materialet fra intervjuene befinner seg. Kapittel seks og syv inneholder også mange henvisninger til feltarbeidet, men fungerer som drøftingskapitler. Den videre utformingen av prosjektets konklusjoner i kapittel seks og syv er dermed i stor grad basert på feltarbeidets resultater. Dette er i samsvar med Grounded theory, og er sammen med metoden jeg har brukt under kodingen av dataene, de tydeligste eksemplene på denne forskningsmetoden i dette prosjektet.

Prosjektet baseres på kvalitative data hentet fra et dybdeintervju basert på 30 spørsmål. Intervjuene har vært halvstrukturerte. Det vil si at jeg har stilt like spørsmål til alle informanter, men har tillatt meg å bruke mer tid eller mindre tid på hvert punkt, alt etter informantens interesse og kunnskap om gjeldende punkt. Som vi skal se under metode i feltarbeidet, hadde dette også en nyttig praktisk funksjon i forhold til tidsbruk.

Metode i forhold til begrepet gjestfrihet

Kapittel seks er et drøftingskapittel om gjestfrihet. I dette kapittelet har jeg benyttet Jacques Derridas definisjon av total gjestfrihet, som blant annet er inspirert av tankene til Emmanuel Levinas. Formålet med å bruke begrepet total gjestfrihet i dette prosjektet, var at Derridas definisjon av total gjestfrihet kan hjelpe oss til å definere hvordan vi både fremviser, og begrenser vår egen gjestfrihet. Som vi skal se i kapittel seks, har jeg også diskutert hvorvidt informantenes besvarelser slik vi møter dem i andre kapitler, er i samsvar med deres definisjoner og tanker om gjestfrihet. For videre å integrere gjestfrihet i dette prosjektet, har jeg benyttet konseptet om verter og vertinners forhold til den fremmede, i tråd med det som både Derrida og Levinas har skrevet mye om. Formålet var å finne ut hvordan informantene som alle tilhører det norske majoritetssamfunnet, mener innvandrere som i denne konteksten fremstilles som de fremmede, både kan og bør bli mottatt.

Databehandling

Jeg lot dataene fra feltarbeidet være utgangspunktet for hvordan prosjektet utformet seg underveis, både under feltarbeidet og i ettertid. Under feltarbeidet henviste jeg gjerne til forskjellige meninger og oppfatninger fra andre informanter, til informanten som der og da ble intervjuet. Dermed fikk jeg testet ut om det fantes noen punkter hvor informantene hadde felles meninger og synspunkter allerede under feltarbeidet.

Når jeg hadde konstruert de kategoriene jeg ønsket, gjorde jeg dem om til kapitler. Kapittel tre til fem inneholder de viktigste funnene fra feltarbeidet, som er brukt som bakgrunn for prosjektets konklusjoner. Kapittel seks og syv er kapitler som drøfter funnene opp mot henholdsvis gjestfrihet og fremmedfrykt. Kapittel tre til fem er med andre ord kapitlene som presenterer bakgrunnen for resultatene som blir presentert i kapittel seks og syv, og kapittel seks og syv inneholder bakgrunnen for prosjektets konklusjoner.

I kapittel syv tar jeg opp temaet fremmedfrykt, og diskuterer hvorvidt informantene er preget av denne egenskapen eller ikke. Her finnes også noen eksempler på innvandringsmotstand hentet fra andre land, som prosjektets resultater blir diskutert opp mot.

Feltarbeidet

Jeg brukte mye tid på planleggingen av feltarbeidet som skulle bli datagrunnlaget for dette prosjektet. På forhånd konstruerte jeg en intervjuguide med til sammen 30 spørsmål. Med tanke på at det i tillegg fantes mange underspørsmål til disse, kom jeg raskt frem til at dette ville resultere i at intervjuene ble tidkrevende. Jeg ville unngå at intervjuene skulle bli så lange at informantene til slutt mistet fokuset, eller rett og slett gikk lei av hele intervjuet. For å kontrollere om dette kunne bli tilfellet, valgte jeg å starte feltarbeidet med å intervjuer en bekjent. Det var en person jeg trygt kunne "prøve og feile" med. Det viste seg at intervjuet varte nokså nøyaktig 90 minutter. Fra før av hadde jeg satt som utgangspunkt at intervjuet ikke bør være lengre enn nettopp 90 minutter. Lengden på intervjuet mitt var altså helt i grenseland for hva jeg regnet som en sunn lengde på et intervju. Jeg ville unngå at intervjuene ble så lange at informantene kunne risikere å gå lei av intervjuet, eller miste fokuset mot slutten av dem. Jeg ønsket ikke å ta bort noen av spørsmålene i intervjuene. Årsaken var at man ikke kan vite hvilke spørsmål en informant synes er viktige, før man har stilt dem. Dersom jeg hadde sløffet enkelte spørsmål, kunne jeg risikert at verdifull data gikk

tapt. Derfor valgte jeg istedet å forsøke å regulere tidsbruken i det enkelte intervju. Dersom jeg underveis så at for lang tid var gått, forsøkte jeg noen ganger å gå litt raskere gjennom spørsmål som jeg hadde inntrykk av at ikke var interessante for informantene. Begrunnelsen for denne avgjørelsen ble forsterket av min tidligere avgjørelse om å gjøre intervjuene halvstrukturerte. I praksis viste dette seg å være uproblematisk.

Et fellestrekk alle informantene hadde, var at de viste stort engasjement under intervjuene. Samtidig var ikke informantene redde for å si ifra, dersom jeg formulerte noen upresise tilleggsspørsmål, eller kom i skade for å bruke dårlige eksempler. Intervjuene bar sterkt preg av å være samtaler mellom meg selv og informantene. Motsetningen til dette kunne vært tilfeller hvor kun jeg stilte spørsmål, og fikk noen korte svar tilbake. Slike situasjoner var jeg svært opptatt av at skulle unngås. Jeg tenkte at det verste som kunne skje, var at intervjuene utspilte seg som "avhør" av informantene. Jeg ønsket at informantene skulle oppfatte intervjuene som en god opplevelse. Informantene hadde tilbudt seg å stille til et intervju på opp mot en og en halv time, uten å få noen form for kompensasjon tilbake. Derfor syntes jeg de kunne forvente at intervjuet skulle bli interessant og trivelig. Nøye planlegging av hvordan intervjuet skulle foregå i praksis, med det mål at informantene skulle tenke at dette prosjektet var noe det var verdt å bidra til, ble resultatet av dette.

For å finne informanter til dette prosjektet brukte jeg en metode som innebærer at jeg skaffet informanter via folk jeg kjente godt fra før. Jeg spurte bekjente om de kjente noen som kunne være interessert i bli intervjuet for dette prosjektet. Her er det et punkt som er viktig å understreke. Det er at jeg på forhånd sa at dette var et prosjekt om gjestfrihet i forhold til innvandrere, innvandrings- og integreringspolitikk, og synspunkter om islam og muslimer. Når bekjente da spurte folk de kjente om de kunne tenke seg å stille til intervju i et prosjekt som omhandler disse temaene, la det til rette for at mine informanter kunne ha en større interesse for disse temaene, enn det folk flest har. Hvorvidt dette har vært avgjørende for prosjektets resultater, er umulig å si. Men jeg ser ikke bort ifra at det kan forklare noe av den store interessen som ofte ble fremvist i intervjuene. På en annen side kan man kanskje være av den oppfatning at spesielt innvandring, og innvandrings- og integreringspolitikk er noe som interesserer folk flest. Det som ihvertfall må sies, er at jeg la opp til at informantene skulle bli valgt ut med størst mulig grad av tilfeldighet. Jeg ville unngå at dette prosjektet kun gjenspeilet synspunkter og oppfatninger fra ett sosialt miljø.

Å ikke presentere dette prosjektet som et prosjekt som handler om fremmedfrykt, men om gjestfrihet i forhold til innvandre, innvandrings- og integreringspolitikk, og synspunkter om islam og muslimer, var en bevisst handling. Jeg gjorde dette for å unngå det følgende: En informant fikk vite via en annen informant at dette prosjektet handlet om fremmedfrykt. Informanten som hadde hørt ordet fremmedfrykt før intervjuet startet, avsluttet flere spørsmål med setningen: "Det er sikkert fremmedfrykt". Jeg tror at siden informanten hang seg sånn opp i dette begrepet, er det fare for at noe av dataene ble skadet. Vedkommende satte hele intervjuet i en "fremmedfryktskontekst." Før intervjuene har jeg bevisst unngått å fortelle informantene at fremmedfrykt er et stikkord for prosjektet, da jeg ville unngå nettopp det at intervjuene skulle bli for påvirket av idéen til prosjektet. I ettertid har jeg blant annet i lys av det negative eksempelet over, kommet frem til at å unnlate å presentere prosjektet som et prosjekt som handler om fremmedfrykt, var en korrekt avgjørelse.

Jeg har formidlet direkte, eller via andre som har tatt kontakt med potensielle informanter på vegne av meg, at jeg som intervjuer, alltid er villig til å strekke meg så langt som mulig for at intervjuet skal kunne gjennomføres. Informanten har i alle tilfeller stått fritt til å velge både tid og sted. I praksis førte dette til at feltarbeidet tok noe lengre tid enn planlagt, da tidspunktene for intervjuene av de enkelte informanter ble spredt over ett lengre tidsrom enn jeg hadde forespeilet. Likevel ville jeg aldri gjort dette annerledes. Tiden mellom intervjuene brukte jeg på transkribering, eller lesing av relevant litteratur. Som intervjuer følte jeg det som nødvendig å være svært imøtekommende i forhold til informantenes behov. Målet var at ingen informanter skulle føle seg presset til å stille til intervju på tidspunkt de enten ikke kunne, eller ikke følte seg klare for det.

Jeg forsøkte under intervjuene å lese informantenes kroppsspråk i den grad det er mulig, for å gjøre selve intervjuet til en samtale de oppfattet som interessant, og ikke minst trivelig.

Ved feltarbeidets slutt, var jeg svært fornøyd med hvordan det hadde utspilt seg. De fleste informantene var ukjente personer for meg fra før, og jeg anser meg som heldig som fikk akkurat dem med på dette prosjektet. Intervjuene bar preg av god dialog, og det virket som informantene syntes dette var et prosjekt det var verdt å bruke tiden sin på.

Når jeg avslutningsvis i intervjuene har spurt mine informanter hvordan de har opplevd intervjuet, har stikkordene vært interessant metodikk, informativt, spennende, og

samfunnsnyttig. De fleste har ikke savnet noen spørsmål i intervjuguiden. Unntaket har vært noen få tilfeller, hvor informanten har vært spesielt engasjert i en konkret del av intervjuguiden.

Totalt sett føler jeg feltarbeidet ble svært vellykket. Responsen på mine gjennomføringer av intervjuet har vært bra. Også i et tilfelle hvor informanten var svært nøye med å kontrollere at min forskning var seriøs. Jeg har inntrykk av at verdien av dataene jeg har samlet er god. Dette har uten tvil hatt betydning for det videre arbeidet med prosjektet. Jeg har helt fra prosjektets begynnelse gått ut i fra at dersom et forskningsprosjekt skal bli vellykket, er gode data en absolutt nødvendighet. Jeg har brukt svært mye tid og krefter på å legge til rette for at datainnsamlingen skulle bli god. Dermed er jeg veldig fornøyd med at det gikk som det gikk.

Jeg har benyttet diktafon under intervjuene. Kun en informant nektet meg dette.

Merknad om litteratur

Jeg har benyttet flere bøker og artikler som bringer gode perspektiver til prosjektet. De fleste vil det bli henvist til i de forskjellige kapitlene. Det er likevel en bok som spesielt bør nevnes i dette kapitlet. Det er "A history of immigration: The case of Norway 900-2000", av Grethe Brochmann og Knut Kjeldstadli. Årsaken til at denne nevnes i metodekapitlet, er at den ikke kommer tilstrekkelig til syne i prosjektet, med tanke på hvor mye påvirkning den i realiteten har hatt. Denne boken er i hovedsak benyttet av meg før feltarbeidets begynnelse, for å få innblikk i hvordan innvandringshistorien i Norge har utartet seg etter andre verdenskrig. Dette har vært avgjørende for hvordan jeg har formulert flere av mine spørsmål i intervjuguiden. Boka har fungert som min kilde til kunnskap om norsk innvandringshistorie. Dette anså jeg som nødvendig å ha kunnskap om, dersom dette prosjektet som blant annet handler om innvandring og integrering skal kunne belyse disse temaene tilstrekkelig.

Etikk

Etikk har blitt tatt hensyn til på alle områder i dette prosjektet. Her er noen av mine mest grunnleggende etiske avgjørelser, og forklaringene på dem:

- Prosjektet er sent til gjennomsyn, og har blitt godkjent av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS, Personvernombudet for forskning.

Det betyr i praksis at min forskning ikke tilhører kategorien "skjult forskning". Jeg har garantert ovenfor personvernet for forskning at jeg kommer til å gjennomføre nødvendige tiltak for å beskytte mine informanter, i henhold til personvernets krav. Dette innebærer at mine informantere anonymitet skal bli ivaretatt. Alle informanter skal forbli anonyme under feltarbeidet, ingen navn på informanter skal tas med i den ferdige oppgaven, og all rådata skal ødelegges ved prosjektets sluttforøelse. Personvernombudet for forskning har godkjent prosjektet. Nødvendig offentlig godkjennelse er dermed i orden. Jeg har i tillegg fått skriftlig beskjed om at personvernet for forskning vil ta kontakt med meg ved prosjektets sluttforøelse, for å kontrollere at mine garantier har forblitt opprettholdt. Dette har jeg forklart mine informanter innledningsvis i intervjuene.

- Jeg har ikke presisert for mine intervjuobjekter at dette er et prosjekt som tar høyde for at mine informanter kan representere fremmedfrykt, eller fremmedfiendlige holdninger, selv om dette kunne vise seg å bli tilfellet.

Jeg ønsket heller å presentere prosjektet som en masteroppgave som forsker på unge voksnes holdninger vedrørende gjestfrihet overfor innvandrere i Norge, deres synspunkter på islam og muslimer i Norge, norsk innvandringspolitikk, og innvandreres religiøsitet og kultur.

Poenget var at jeg ikke ønsket å fremstå som om jeg "mistenkte" tendenser til fremmedfrykt hos mine informanter, da jeg mener dette kunne vært skadelig for feltarbeidet. Jeg ønsket at mine informanter ikke skulle føle seg presset opp i en forsvarsposisjon under intervjuene, hvor de ikke lenger våget å svare ærlig på mine spørsmål.

- Ingen av mine informanter har blitt forsøkt overtalt til å stille til intervju, dersom de ikke ønsket det. Jeg ønsket kun å intervju mennesker som hadde lyst til å dele sine oppfatninger om de gjeldende temaer.

Årsaken er at dette kunne ført til økt refleksivitet under intervjuene, som kunne skadet dataene som ble samlet. Dersom jeg som intervjuer skulle bli oppfattet som brysom eller

uhøflig, kunne dette ha påvirket informantenes svar, og i verste fall skapt falske eller utydelige data.

- Det sies at forskere henter mye data fra sine informanter og gir lite igjen. Jeg ønsket i mitt feltarbeid å forsøke å vise mine informanter at deres bidrag kan ha betydning.

Argumentasjonen jeg har brukt er at deres informasjon i teorien kan bidra til å belyse problemstillinger i det norske samfunnet, og kanskje også være et bidrag til mulige løsninger på disse. Jeg ønsket at informantene skulle føle seg som en del av noe meningsfylt og bra.

- Navn på informanter, og alle andre navn som eventuelt ble nevnt under feltarbeidet har blitt, og skal forbli anonyme.

Kun jeg skal vite disse navnene, og de ble kodet. Identifisering av enkeltmennesker kan i noen tilfeller gjøres ved at for mye informasjon om vedkommende, eller eventuelle karakteristiske trekk ved vedkommende blir dokumentert. Jeg har dermed ikke tatt med informasjon eller karakteristikk som kan spore opp navn i prosjektet. Jeg har sørget for at navn ikke skal kunne spores opp ved at for mange faktorer om enkeltpersoner er oppgitt. For eksempel at en person er en kvinne mellom 20 og 30 år, som jobber med asylsøkere på Jørpeland, og har bakgrunn fra UDI.

- Spørsmål 4 og 4 A i intervjuguiden inneholder spesielle krav dersom de skal være etisk forsvarlige når det kommer til navn og identifikasjon.

De lyder som følger:

4: Kjenner du noen i Norge med muslimsk bakgrunn?

a: Eventuelt hvilke

Hensikten med spørsmålet var kun å kontrollere om det finnes samsvar mellom personlige kjennskaper med mennesker med muslimsk bakgrunn, og informantens svar på andre

spørsmål i intervjuet. Eventuell konkret informasjon som her ble gitt meg, er blitt ansett som data, og ødelagt ved prosjektets ferdigstilling.

- All data skal destrueres ved prosjektets ferdigstilling i henhold til generelle normer for feltforskning.

Kapittel tre

SPRÅK

Hvis det er noe som må understrekes fra dataene fra mitt feltarbeid, så er det utfordringer relatert til språkkunnskapene til innvandrere i Norge. Samtlige informanter har i ulik grad nevnt språk som viktig. Dette er knyttet til forskjellige sammenhenger, men synes spesielt avgjørende for problemstillinger knyttet til det norske samfunnet. Språk blir av informantene betegnet som et stikkord for vellykket integrering i Norge. Det handler om samfunnsdeltagelse. De legger ofte til at dette er særlig viktig med tanke på utdanning og arbeidsliv. På grunn av hvor tungt informantene vektla språk og lære av språk, ble dette kapitlet det første som inneholder resultater fra feltarbeidet.

Dataene som omhandler språk, representerer tydelige likhetstrekk mellom informantene. Dette gjelder spesielt påstanden om at det norske språk er noe man må beherske for å bli skikkelig integrert i Norge. Intervjuguiden inneholder spørsmål om innvandreres arbeidsforhold og den fysiske plassering av asylsøkere og flyktninger. Det er spesielt under disse spørsmålene at informantenes fokus på språk og norsklæring kommer til syne.

Språk i utdanning og arbeidsliv

Et eksempel flere av informantene har valgt å snakke om, er debatten om utfordringer relatert til jobbsøkeres personlige navn. Hva er årsaken til påstanden om at Muhammed har det vanskeligere med å bli innkalt til jobbintervju enn Thomas? Fremmedfrykt er ifølge informantene ikke en hovedkilde til dette. De velger å tro at arbeidsgivere i Norge klarer å se

bort ifra slike følelser. Statistikk og antatte språkkunnskaper er i stedet en hovedfaktor. Informantene tror den potensielle arbeidsgiver er bekymret for at Muhammed ikke kan arbeidsspråket. Evnen til å kommunisere skikkelig er det sentrale. Kulturelle forskjeller blir også nevnt under denne problemstillingen. Jeg har spurt informantene hvordan de oppfatter en tyskers jobbmuligheter i Norge. Svaret er da at tyskeren har det lettere enn personer fra Afrika eller Midtøsten. Det blir fremhevet at tyskeren føles "nærmere". Vedkommende kommer fra en kultur som ligner mer på vår egen, enn tilfellet er for eksempel for en innvandrere fra Somalia. Det er med andre ord ifølge mine data oppfatninger om at tyskere har en identitet som har flere kulturelle likhetstrekk med den norske flertallskulturen, enn det mennesker fra fjernere land har. Dette vil igjen gjøre det lettere å tilpasse seg det norske samfunnet. Jeg finner dette funnet interessant fordi jeg har inntrykk av at tyskere, med sine kjente "dubbinger" av engelskspråklige filmer til tysk, ikke er kjent for spesielt gode internasjonale språkkunnskaper. Likevel blir de av mine informanter ansett som sterke kandidater til stillinger i Norge. En informant påpekte at det finnes folk i det norske arbeidslivet som kan tysk. Jeg tror dette er et sterkt argument. Nordmenn kan velge tysk som valgfag i både ungdomsskolen og i videregående. Jeg har selv tysk fra ungdomsskolen, og tror denne tilnærmingen til det tyske språk kan føre til at tyskere føles som et nært folkeslag. Vi er lært opp via skolen til at tysk er et språk det er bra å kunne. Det tyske språket har et fotfeste i Norge, som ikke for eksempel Swahili har. Du kan dra nytte av å bruke ditt morsmål i Norge, når du har tyskspråklig bakgrunn. Dette er et privilegium tyskeren har, i forhold til innvandre fra nevnte Midtøsten og Afrika.

Larry A. Samovar, Richard E. Porter og Edwin R. McDaniel har skrevet boken "Communication between cultures." Her skriver de om språkets rolle i formingen av individets identitet. Fritt oversatt kommer de med følgende utsagn: "Språket hjelper individer til å konstruere en identitet som knytter dem til en gruppe, og samtidig skiller dem fra andre potensielle referansegrupper."³

Forfatterene vil frem til at språket har evnen til å gruppere mennesker på grunnlag av hvorvidt de kan, eller ikke kan språket. Jeg tror det er mulig at tyskere føles som et nærmere folkeslag enn eksempelvis somaliere på grunn av dette. Kanskje har det at nordmenn har god kjennskap til det tyske språket ført til at informantene mener nordmenn opplever

³ Language helps individuals construct an identity that ties them to their in-group and at the same time sets them apart from other possible reference groups. (Samovar, Porter, McDaniel 2007:276)

tyskere som et folkeslag vi har mye til felles med. Vi blir en del av gruppen som "kan språket".

Jeg finner det interessant at mine informanter fokuserer så mye på inngangen til norsk arbeidsliv. Jeg tror noe av forklaringen ligger i informantenes aldersgruppe. Nemlig at de er mellom 20 og 31 år gamle. Det er snakk om unge mennesker som enten er under utdanning, eller bygger seg en karriere basert på arbeidserfaring. Det er snakk om en gruppe mennesker som har overveid nøye hvilke kvaliteter de selv bør ha for å få en ønsket stilling. Informantene har reflektert over denne type spørsmål, og fokuserer på det. Dette er en kjent problemstilling for informantene, og meg selv inkludert. Dersom vi retter dette inn mot et ønske om vellykket integrering av innvandrere, vil jeg si at informantene snakker om det ferdige resultatet av den ønskelige integreringen. Det vil si innvandrere som er i arbeid. En informant som er lærer påpeker viktigheten av at vedkommendes elever ikke bare snakker morsmål hjemme, men praktiserer sine norskkunnskaper der. Da tolker jeg det dithen at dersom eleven ikke utvikler sine norskkunnskaper på lik linje med sine medelever, kan dette skape problemer for eleven i fremtiden. I dette tilfellet når vedkommende prøver å komme seg inn på arbeidsmarkedet.

Noen få informanter har nevnt at de tror noen innvandrere kan få problemer med å bli innkalt til intervju kun på grunn av sitt utenlandske navn. De tror at noen arbeidsgivere ikke vil ha dem rett og slett. Hva som er begrunnelsen deres er likevel uklart. Jeg har ikke data som kan støtte opp om en teori der fremmedfrykt er årsaken. Det kan like gjerne være at arbeidsgiveren for eksempel har dårlig erfaring fra tidligere ansettelser, eller at vedkommende ikke liker innvandrere. Noen ensidig årsak kan jeg ikke sette fingeren på. Med andre ord kan det like gjerne være arbeidsgiveres personlige fordommer overfor ulike grupper, eller deres personlige oppfatninger og eventuelle dårlige erfaringer, i stedet for fremmedfrykt. Ingen av informantene refererer til konkrete eksempler i denne saken. Hvis det likevel skulle være fremmedfrykt som er en hovedårsak her, er den i alle fall godt skjult.

I forhold til utdanning nevnes ofte godkjenning eller mangel på godkjenning av utdanningspapirer av informantene. Følgende sitat er et bra eksempel på dette:

Jeg føler veldig mange muslimske høyesterettsadvokater går og vasker gulv. Det er veldig trist, Det er fordi at hvis du er jurist i ett land, er det ikke bare å jobbe i et annet (Informant)

Dette sitatet går direkte på overførbarheten av en innvandrers utdanning. I dette tilfellet

står vi overfor en muslimsk innvandrere, hvor det er snakk om å arbeide i et annet lands lovsystem. Her det klart at det kan være vanskelig å overføre utdanningen fra opprinnelseslandet til Norge. Informanten har forståelse for at for denne muslimen kan dette være en kraftig nedgradering av sosial status. Videre påpeker Informanten noe flere har nevnt: At det dannes en ny underklasse i Norge. Dette blir bekreftet av Grethe Brochmann og Knut Kjeldstadli i boken "A history of immigration: The case of Norway 900-2000", hvor det fortelles om en dag i livet til den fiktive personen Nora Nordli. Nora Nordli blir fulgt gjennom en av sine hverdager, hvor hun blir betjent av innvandrere. Avisbudet er en tyrkisk gutt, hushjelpen er en polakk og ulovlig innvandrere, og billettøren på t-banen er marokkansk. (Brochmann og Kjeldstadli 2008:269) Historien fortsetter med flere eksempler, men disse tre holder for å understreke poenget Brochmann og Kjeldstadli vil frem til. Det er at innvandrere blir en ny underklasse i Norge, med roller som betjenere av middelklassens borgere i det norske samfunnet. Det går mot et klasseskille, hvor innvandrere jobber som ufaglært personell i dårlig betalte jobber. (Brochmann og Kjeldstadli 2008:271) Dette skjer blant annet som et resultat av at deres utdanning fra hjemlandet ikke godkjennes i Norge.

Det må likevel legges til at hovedutfordringen informantene vil få frem, er at språkkunnskapene til innvandrere er for dårlige til at de kan fungere skikkelig i arbeid med høyere status. Dette er hovedårsaken til at samtlige informanter vil at alle innvandrere som ønsker å bli i Norge permanent, skal lære seg skikkelig norsk. Det er bra for innvandrere det gjelder, og det er bra for Norge. Arbeidskraft er i alles interesse.

Språk og integrering

På spørsmål om hvordan det norske samfunnet skal forholde seg til områder som har stor tetthet av minoriteter, eller "innvandrersk" som det kalles, kommer også språk inn i bildet. Flere informanter har påpekt at slike etableringer av "innvandrersk" bidrar til forsinket integrering. Sosial distansering blir ofte nevnt. Innvandrere det gjelder, mister kontakten med det øvrige norske samfunnet. Hvorfor kontakten blir dårligere, forklares av forskjellige årsaker, og er basert på ulike argumenter ifølge mine informanter. Et mye brukt argument er at denne type bosetting bidrar til at innvandrere delvis ikke får praktisert norsk. Det er fordi de ikke behøver det i det daglige. De kan istedet kommunisere tilstrekkelig med hverandre på eget morsmål.

Noen vil kanskje legge merke til at jeg utelater at vi har to offisielle skriftspråk i

Norge. Dette gjør jeg med vilje, da ingen informanter har vektlagt verken bokmål eller nynorsk. Begge disse språkene aksepteres i det norske samfunnet, så her blir det lite relevant. Det som derimot er relevant er dialekt. En informant brukte et eksempel fra en institusjon i Stavanger som tilbyr norskopplæring til innvandrere. Vedkommende skrøt av institusjonen, og hadde inntrykk av at kunnskapen som ble formidlet der var av høy kvalitet. Informanten påpekte likevel dialekt som et fenomen det kursene for lite i. Informanten poengterte at dersom man blir lært opp i norsk bokmål, både i skrift og i taleform, risikerer man å få store utfordringer med tanke på de ulike dialektene i Norge. En innvandrere kan ha problemer med å forstå stavangerdialekt dersom vedkommende er opplært i kun bokmål, eller dialekter fra Oslo og omegn. Påstanden får støtte av andre informanter som relaterer dette til debatten om hvorvidt primært asylsøkere og flyktninger skal plasseres i distriktene eller ikke. Dersom man plasserer dem i distriktet, er dialekt en ekstra utfordring man kan bli stilt ovenfor. Dette bør samfunnet ta hensyn til. Folk snakker ikke likt på Nærbø på Jæren og på Grønland i Oslo. Plassering av asylsøkere er for øvrig noe informantene setter spesielt fokus på i intervjuet. Jeg kommer tilbake til denne debatten ved senere anledninger.

Innvandrerstrøk som utfordring til norsklære

Bydelen Grønland i Oslo er eksempelet som hyppigst blir benyttet av informantene når det er snakk om "innvandrerstrøk" i Norge. En informant påpekte at denne utfordringen ikke er aktuell for Rogaland i like stor grad, med unntak av noen tendenser på Storhaug i Stavanger. Det er viktig å understreke dette. Andre informanter fant det vanskelig å ta stilling til temaet basert på erfaring, da de mente vi ikke hadde noe "Grønland" i verken Stavanger eller i Rogaland for øvrig. Det fantes likevel sterke meninger blant informantene om temaet, selv om noen understreket at dette er utfordringer det kan være vanskelig å sette seg inn i dersom man ikke bor i Oslo. Jeg vil benytte dette sitatet for å illustrere hvordan flere av informantene tenker om temaet:

Jeg synes det bør unngås fordi det er vanskelig å lage et samfunn i samfunnet.

De blir avsondet fra landet de bor i. Det må være litt hemmende for dem på lang sikt.

For eksempel norsklæring. Jeg tror også at det fort kan bli et skille mellom hvem man er venner med og ikke. Den norske kulturen blir så rar for dem, at man heller vil være med folk som er som en selv. (informant)

Distansering fra samfunnet er begrunnelsen som går igjen blant informantene. De mener innvandererstrøk ikke bør opprettholdes. Som før nevnt kan norsklæring bli forsinket, og kulturelle betingelser kan ifølge mine informanter føre til at integreringen, eller i dette tilfellet samfunnsdeltagelsen, svekkes ved valg av et innvandererstrøk som bosted. Ingen informanter nevner positive trekk i forbindelse med innvandererstrøk i forhold til innbyggerenes muligheter til å lære seg det norske språket. Argumentasjonen går utelukkende på at morsmål prioriteres foran det norske språket. Dette kan føre til at kontakten med det øvrige norske samfunnet reduseres. Informantene presenterer likevel noen positive sider med innvandererstrøk eller "ghettoer" som det kalles på folkemunne.

Det er helt naturlig at like barn leker best. Det er naturlig å bo blandt dem som er like deg selv. Jeg synes ghettoer er en ressurs for eksempel for enslige mindreårige. At noen fra samme folkegruppe er i nærheten. Guiding og slikt. Da kan man si at de aldri får norske venner. Men dersom nordmenn ikke er åpne og imøtekommende, er det like mye vår feil. (Informant)

Denne informanten bruker ordet "like barn leker best". Vedkommende påpeker det positive med å bo blandt mennesker som er like deg selv. I dette tilfellet ved at naboer som har vært i Norge en stund kan hjelpe nykommere som trenger hjelp med å finne seg til rette i Norge. Ved å si at "like barn leker best", påpeker også informanten at det kan være hyggelig å bo i et strøk med mennesker som ligner en selv i forhold til både holdninger og væremåte. Informanten henviser også til argumentet om at innvandrere ikke får norske venner dersom de flytter inn i innvandererstrøk. Men som informanten sier, så er det ikke bare innvandrere som skal være imøtekommende og åpne i samfunnet. Dersom den norske majoriteten ikke tar i mot innvandrere på en god måte, er det kanskje naturlig at de velger å flytte inn i innvandererstrøk. Det kommer likevel tydelig frem fra mine data at mine informanter mener innvandererstrøk er et hinder heller enn en mulighet når målet er å lære det norske språket. Men som denne informanten sier, så er det kanskje forståelig at innvandrere noen ganger ønsker å flytte inn i innvandererstrøk, selv om det kan komme på bekostning av både norsklæring og integrering.

Språkkunnskap og sikkerhet

Til nå har jeg presentert eksempler på hvilke krav mine informanter stiller, eller mener bør stilles, i forhold til innvandreres språkkunnskaper. Men informantene fokuserer også på

hvorfor innvandrere bør lære seg norsk for sin egen del, dersom de planlegger å bli boende i Norge permanent. En informant brukte et interessant eksempel i sammenheng med debatten om hvorvidt vi skal tillate bønnerop fra moskeer i Norge, eller ikke. Vedkommende brukte seg selv som eksempel på en reise i et arabisk land. Informanten syntes det var skremmende å ikke forstå hva som ble formidlet i bønneropene. Siden vedkommende ikke forstod språket, kunne ikke informanten oppfatte en potensiell oppfordring til vold eller skade mot egen person. Sett utenfra kan denne problemstillingen virke noe satt på spissen, men det fungerer som et eksempel på usikkerheten med å ikke kunne delta i språklig kommunikasjon på grunn av språkbarrierer.

Jeg synes det er en selvfølge at man lærer språket i landet man bor i. Sikkerhet og komfort rett og slett. Jeg hadde lært meg språket om jeg flyttet til et annet land, fordi det er bekvemt. (informant)

Denne informanten påpeker ikke bare sikkerhet, men også bekvemmeligheten med å forstå hva som blir sagt. Informanten påpeker viktigheten av din egen evne til å delta i samfunnet, basert på at du faktisk forstår hva som blir formidlet. Informanten utdypet sammen med flere andre at kan man ikke språket, risikerer man å bli en fremmed i sitt eget land. Å ikke kunne landets språk kan være hemmende for den det gjelder, fordi vedkommende risikerer å miste muligheten for ønsket samfunnsdeltagelse i sitt nye hjemland.

Unntak fra språkkrav basert på nasjonalitet

Under intervjuene slo det meg at informantene var flinke til å dekonstruere begrepet "innvandrere". De var raske med å poengtere at når det er snakk om språklige og kulturelle forskjeller, er en svensk og en somalisk innvandrere i forskjellige kategorier. Ingen påpekte for eksempel at de forventet norsklæring av en svenske. Det svenske språket ble snarere sett på som "norsk med svensk dialekt". Forskjellene mellom det svenske og norske språket er ikke store nok til at en svenske vil ha problemer med å forstå, eller bli forstått i Norge. De er heller ikke utsatt for nevneverdig rasisme eller diskriminering ifølge mine informanter. Det finnes likevel en tydelig tendens til en stereotypi av en svenske som en person som jobber som ufaglært personell i helsevesenet, eller i restaurantbransjen. Informantene har fått med seg at det er "tusener" av svenske arbeidere i Norge, men vil likevel ikke bruke svenskene som eksempler på utfordringer i forhold til norsk integreringspolitikk. Svenskene er for like den norske majoriteten til at det blir et problem. Svenskene blir ikke regnet som en

minoritet, verken språklig eller kulturelt. Svensker blir sett på som arbeidsinnvandrere som er her for en begrenset tidsperiode, utelukkende basert på økonomiske premisser, og som ikke bringer med seg verken språklige eller kulturelle utfordringer. De faller utenfor behovet for integrering. Heller ikke problemer i forhold til dialekt blir påpekt, men snarere det motsatte. Svensk blir nærmest regnet som en "norsk dialekt". Man kan kommunisere med nordmenn selv om man både snakker og skriver svensk.

Morsmål

Informantene setter lite fokus på innvandreres mulige ønsker om å snakke sitt eget morsmål, selv om de er i et nytt land. Fokuset er heller på nevnte argumentasjon om at det er i alles interesse at innvandrere (utenfor Skandinavia) lærer seg det norske språket. Meningene om dette temaet har noen ganger vært svært sterke. Jeg vil si det er det mest sentrale funnet i mine data, når det er snakk om utfordringer relatert til språkkunnskaper.

Jeg benytter noen av filosofen Jacques Derridas tanker for å understreke noe som ikke kommer tydelig frem hos mine informanter. Derrida hevder at dersom man er "den fremmede", eller "xenos", i et nytt og ukjent land, er det to ting mange vil fokusere på. Det er stedet deres familiemedlemmer er begravd, og deres morsmål. I forhold til stedet deres familier er begravd, definerer Derrida dette som det stedet hvor mødre, fedre, og besteforeldre er begravd, og som stedet hvor alle reiser måles ut ifra. Det er snakk om stedet den nå "fremmede" definerer som "hjemme". (Derrida og Dufourmantelle 2000:87) Videre skriver Derrida fritt oversatt det følgende:

På en annen side, fordrevne, de tvangsflyttede, de utviste, de rotløse, statløse, lovløse nomadene, absolutte fremmede, fortsetter ofte å anerkjenne språket, det som kalles morsmålet, som sitt ultimate hjemland, og til og med deres siste hvilested.⁴

Derrida utdyper videre hva han mener med dette utsagnet. Det sentrale er at språket tar man med seg. Språket er uavhengig av tid og sted. Språket er et uttrykk for motstanden man har mot delokalisering. (Derrida og Dufourmantelle 2000: 89) Videre spør han om ikke morsmålet fungerer som et ytre lag med hud som man alltid bærer med seg, som et mobilt

⁴ *On the other hand, exiles, the deported, the expelled, the rootless, stateless, lawless nomads, absolute foreigners, often continues to recognize the language, what is called the mother tongue, as their ultimate homeland, and even their last restingplace. (Derrida og Dufourmantelle 2000: 87 – 89)*

hjem, og som noe man bærer med seg fra fødsel til død. (Derrida og Dufourmantelle 2000: 89) Dersom vi plasserer denne tankegangen opp mot mine informanternes frustrasjon over at mange innvandrere i Norge nedprioriterer norskopplæringen, kan det være en sammenheng. Hvorfor stiller ingen spørsmålet om hvorfor innvandrere ikke synes kunnskaper om sitt nye hjemlands språk er viktig? Eller hvordan det kan legges til rette for at innvandrere skal ønske å lære seg norsk skikkelig, dersom vi ser bort fra det rent praktiske. Når jeg brukte flyktninger som eksempel her, og ikke mennesker som er innvandrere på grunn av for eksempel familiegjenforening, er dette for å illustrere at ikke alle innvandrere er her frivillig. Dette gjelder ikke bare flyktninger. Mange asylsøkere skulle nok ønske at de slapp å søke om opphold i et fremmed land. Poenget er at det er en radikal forskjell mellom å flytte, og å være på flukt. Jeg forstår at noen innvandrere som skulle ønske at de kunne fortsette å bo i sitt opprinnelsesland, føler at deres morsmål er av stor betydning i forhold til identiteten sin. Dette gjelder også når det er snakk om opplæring av egne barn i språk. Derrida gjør det lettere å forstå hvorfor mange innvandrere velger å fokusere på at deres barn skal kunne sitt morsmål skikkelig.

En informant som er lærer brukte et eksempel fra sin erfaring med femteklassinger i grunnskolen. En gutt med innvandrerbakgrunn snakket flytende stavangerdialekt, og klarte seg tilsynelatende fint i forhold til sine medelever. Dette inntrykket forandret seg når læreren oppdaget store svakheter i elevens ordforråd. Eleven visste for eksempel ikke hva et fotgjengerfelt var. Informanten begrunnet det dårlige ordforrådet med manglende trening i det norske språket hjemme.

Hvis det er noe jeg synes er spesielt interessant med informantenes besvarelser i intervjuene, så er det det faktum at det ikke gis eksempler på hvorfor innvandrere i Norge prioriterer som de gjør. Det er kravene som stilles av informantene til innvandrere, som blir det sentrale i dataene. Jeg synes forklaringene og begrunnelsene på innvandreres prioriteringer er svært interessante med tanke på imøtekommenhet. Innvandreres språkkunnskap kommer som et resultat av et gjensidig forhold mellom den norske befolkningens krav til innvandreres språkkunnskaper, og innvandreres krav om tilrettelegging for norsk lære på deres egne premisser.

I forhold til både språk, og andre krav fra det norske samfunnet, er det viktig å stille innvandreren spørsmålet: Hva er viktig for deg? Dette spørsmålet blir spesielt interessant i

forhold til dette prosjektet, da nettopp dette spørsmålet, er et spørsmål flere av informantene har fremmet som et eksempel på god gjestfrihet.

Sammendrag

I dette kapittelet har vi sett på det følgende:

Informantene fremhever gode kunnskaper om det norske språket som svært viktig for vellykket integrering av innvandrere.

Informantene fokuserer spesielt på språkkunnskap med tanke på en fremtidig ansettelse i en passende norsk jobb. Innvandrere som jobber i stillinger som er passende for deres utdanningsnivå blir av flere informanter ansett som et mål for integreringen av innvandrere i Norge.

Dialekt er påpekt av informantene som noe som må tas spesielt hensyn til, dersom asylsøkere skal plasseres i distriktene i Norge.

”Innvandrerstrøk” blir av informantene sett på som hemmende i forhold til eventuelle innbygges muligheter for å lære seg det norske språket. Samtidig påpeker også noen at disse bydelene bidrar til sosial distansering fra samfunnet, som igjen fører til mindre grad av integrering for dem det gjelder. Samtidig blir det påpekt at de øvrige nordmenns imøtekommenhet er en forutsetning for at innvandrere skal ønske å bo andre steder enn i innvandrerstrøk.

Det er påpekt at å forstå språket som blir formidlet kan øke personlig sikkerhet i samfunnet. I tillegg fremheves bekvemmeligheten av å forstå landets språk, da dette kan bidra til mindre fremmedgjøring i et nytt land.

Informantene dekonstruerer begrepet ”innvandrer”. En svensk arbeidsinnvandrer, og en asylsøker fra Somalia, er ifølge informantene i forskjellige kategorier. Svensker trenger ikke integreres fordi de allerede er svært like nordmenn både språklig og kulturelt. Mennesker fra Somalia og andre ”fjernere” land anser derimot informantene som mennesker som kan trenge både norskkunnskaper og annen hjelp til å finne seg til rette i Norge. Årsaken er at Norge er et land som kan fremstå som svært ulikt deres opprinnelsesland.

Informantene fokuserer lite på hvorfor innvandrere eventuelt ønsker å prioritere høyt å lære sine barn sitt morsmål skikkelig. Dette tror jeg er fordi det er vanskelig å sette

seg inn i en situasjon hvor en skal finne seg til rette i et nytt land, for mennesker som aldri har opplevd noe lignende.

Kapittel fire

KRAV

Dette kapittelet inneholder mine viktigste funn i forhold til spørsmålet om hvorvidt informantene er påvirket av fremmedfrykt eller ikke. Innledningsvis vil jeg understreke at mine funn fra feltarbeidet ikke presenterer fremmedfrykt, eller xenofobia, som en hovedfaktor til mine informanternes oppfatninger. Jeg presenterte i beskrivelsen av prosjektet mine inntrykk av at det fantes mye misnøye til innvandrere og Norges integreringspolitikk blandt mennesker i aldersgruppen jeg har valgt å forske på. Flere av mine inntrykk har blitt bekreftet av informantene. Men ifølge mine informanter er ikke fremmedfrykt årsaken til disse utfordringene. Det er i stedet i hovedsak snakk om krav og forventninger som informantene ikke føler blir opprettholdt og/eller fulgt.

Det klareste eksempelet på dette, er kravet om å lære seg norsk språk. Det er imidlertid ikke det eneste. Problemstillinger relatert til språk er så sentralt for prosjektet, at jeg valgte å skrive et eget kapittel om temaet. Men det finnes flere andre krav. Noen eksempler som vil bli presentert i dette kapittelet er forhold til norsk lov, kvinnesyn, rettigheter, og segregering. Med rettigheter sikter jeg til krav innvandrere stiller til det norske samfunnet. Kravene går ikke bare den ene veien. Dette kapittelet inneholder ikke kun krav som stilles til innvandrere.

Kvinnesynt

Dette temaet kom tydeligst frem når vi snakket om muslimer under intervjuene. Kvinnesynt var sjeldent et tema når det ikke var snakk om muslimer og islam. Det er tydelig at det er muslimer som betegnes som innvandrere i Norge som kan ha med seg holdninger som ikke er forenelige med norske holdninger. I dette tilfellet er det kvinnesynt. Muslimers kvinnesynt har blitt betegnet som "horribelt", "middelaldersk", "tradisjonelt", og "gammeldags". Muslimers kvinnesynt fremstår som et kulturelt trekk som hører fortiden til. Informantene refererer til gamle normer og skikker som tydeliggjør skillene mellom mann og

kvinne. Påstanden er at det norske kvinnesynet er mye mer moderne enn muslimers, og det er likestilling som er det sentrale. Mann og kvinne skal ha like rettigheter og muligheter i Norge. Dette temaet kommer spesielt frem i forhold til arbeidsliv. En informant nevnte en konkret problemstilling fra arbeidslivet. Det var når en muslimsk mann fikk seg jobb i Norge, og måtte forholde seg til en kvinnelig sjef. Dette i seg selv mente vedkommende kunne være et problem. Informantens inntrykk var at muslimske menn, spesielt fra Midtøsten og Afrika, kunne ha problemer med å forholde seg til et maktforhold der han må svare for seg til en kvinne. En annen informant nevnte noe han betegnet som et problem i skolen i Norge. Det var at muslimske gutter i noen tilfeller kunne skape store problemer for kvinnelige lærere, med tanke på at de ikke hadde den nødvendige respekten for kvinner i autoritetsroller. Problemstillingen eskalerte da guttenes fedre ble kontaktet, og fedrene delte guttenes synspunkter. Informanten uttrykte frustrasjon over skolens manglende evne til å løse dette problemet.

Informantene gav uttrykk for at dette er kulturelle utfordringer de ikke er villige til å akseptere, verken av muslimer eller noen andre folkegrupper i samfunnet. Alle innbyggere i Norge skal respektere gjeldende normer for kvinnesyn. En kvinne skal i en hver anledning aksepteres og respekteres på lik linje med en mann. Enkelte kulturelle oppfatninger skal man ikke inneha som innbygger i Norge. Det handler ifølge informantene om tilpasning til samfunnet. Informantene stiller krav til muslimene, på lik linje med alle andre innbyggere. De skal kunne akseptere gjeldende norske normer for et sunt kvinnesyn. Jeg finner det interessant at begge disse eksemplene, som omhandler arbeidsliv og skolegang, kan brukes til det samme som jeg påpekte i kapittelet om språk. At elever respekterer både mannlige og kvinnelige lærere, er en forutsetning for vellykket undervisning. At muslimske menn respekterer kvinner i autoritetsroller i arbeidslivet er en forutsetning for både effektivitet, og godt arbeidsmiljø. Vi er igjen inne på veien mot vellykket integrering. Det er snakk om krav som stilles for en suksessfull skolegang, og et vellykket arbeidsliv.

Utfordringer relatert til kontantstøtteordningen vi har i Norge, er også nevnt. Kontantstøtten innebærer at blandt annet foreldre som har barn mellom ett og tre år som ikke går i offentlig støttet barnehage, kan få støtte fra Nav.

Har du barn mellom ett og tre år som ikke bruker barnehage med offentlig

driftstilskudd, kan du få full kontantstøtte. Har barnet deltids plass i barnehage, kan du få delvis kontantstøtte.⁵

Argumentet er at at kontantstøtte kan bidra til at kvinner ikke kommer seg ut i arbeid. Man skulle tro at på bakgrunn av dette kan jeg slå fast at informantene mener kvinner som er hjemmeværende blant muslimer ikke får deltatt i integrering, og at det dermed er et problem som må jobbes med. Det førstnevnte er korrekt. Det andre er varierende. Det er bare en informant som snakket spesifikt om kontantstøtteordningen. Hjemmeværende mødre derimot, ble påpekt av flere. Informanten som påpekte kontantstøtte, var selv tilhenger av ordningen. Vedkommende påpekte en vanlig bruk av kontantstøtte, som innebærer at mødre mottar kontantstøtte, for deretter å plassere barnet hos dagmamma. I stedet for å fokusere på eventuell mangel på integrering av kvinner, mente informanten at det var valgfriheten som veide tyngst. Det må legges til at denne meningen står i kontrast til flertallet av informantenes overbevisninger. Jeg synes likevel eksempelet er interessant, når informanten bruker et av de samme argumentene som pådriverene for likestilling: Valgmuligheter. Mulighetene skal være like mellom kjønnene, men individuelle valgmuligheter kan veie like tungt. Jeg finner med andre ord argumenter fra begge sider blant mine informanter, i likhet med dem som ble representert i den offentlige debatten om kontantstøtten. Jeg lurer på hva en muslimsk hjemmeværende mor ville sagt om saken. Ingen informanter stiller eller besvarer dette spørsmålet.

I boken "Er muslimske kvinner undertrykt" presenterer Anne Sofie Roald utfordringer i forhold til muslimske kvinners tradisjonelle deltagelse i samfunnet. Kvinnen er hjemmeværende imens mannen skaffer familiens inntekt. Det interessante Roald skriver, er at dette ikke er så utbredt i Norge som informantene har inntrykk av. Roald skiller klart mellom første og andregenerasjons innvandrere, som det het før. Hun presiserer at hjemmeværende mødre er mest utbredt blandt førstegenerasjons innvandrere. Roald refererer til islamsk teologi, som sier at inntekt til familien er mannens ansvar. Videre skriver hun at dersom kvinnen selv er yrkesaktiv, tilhører lønnen henne alene, og hun kan gjøre hva hun vil med pengene. (Roald 2005:108) Men muslimske familier som er kommet til Norge, forstår raskt at det er vanskelig å overleve på kun en inntekt, dersom de ikke har småbarn og kontantstøtte. Det vil si kun mannens inntekt. (Roald 2005:108)

⁵ Nav, "kontantstøtte"; tilgjengelig på <http://www.nav.no/page?id=265>; besøkt 23. november 2010.

Dersom jeg sammenligner informantenes inntrykk om muslimske kjønnsroller i praksis, med det Roald skriver, ser det ut til at hjemmeværende muslimske kvinner er mindre utbredt enn det informantene har inntrykk av. Spesielt med tanke på andre og tredjegerasjons innvandrere. Økonomien presser muslimske familier til å ha enten to inntekter, eller en inntekt pluss kontantstøtte. Spørsmålet er om kontantstøtten bidrar til at muslimer beholder sitt tradisjonelle kjønnsrollemønster eller ikke. Hvor relevant er dette egentlig i forhold til integrering av muslimske kvinner? Dersom den norske økonomien tvinger muslimske familier til å ha to inntekter, er muligens ikke informantenes bekymringer for muslimske mødres integreringsmuligheter så reelle som de tror. Kontantstøtten varer jo ikke evig. Jeg ser ikke bort ifra at muslimske kvinner er mer "tilpasset" det norske samfunnet på dette punktet, enn vi er klar over. Jeg tenker da spesielt på de yngre generasjoner som Roald nevner.

Norsk lov

Norsk lov kommer alltid først! Dette er et syn samtlige informanter deler. Ingen informanter mente at for eksempel islams Shari'lover skal veie tyngre enn den norske loven. Dette gjelder også enhver annen form for religiøs lovgivning. Norsk lov skal være den utslagsgivende justis i Norge.

Disse sterke synspunktene kom ofte frem når vi snakket om Fremskrittspartiets leder Siv Jensens uttalelser om "snikislamisering" av Norge. Informantene henviste til mye statistikk de hadde lest eller hørt, og som de hadde lite tiltro til. Det gjelder spådommer og tall som kan tyde på muslimsk flertall i Norge, i løpet av overskuelig fremtid. Her legger jeg ikke ved noen referanser på statistikken det er snakk om. Det er fordi ingen informanter henviste til konkrete kilder. Statistikken informantene snakker om, kan dermed av noen anses som irrelevant i forskningssammenheng. I så tilfelle vil jeg understreke at det er kartlegging av informantenes synspunkter som er dette prosjektets mål. Dette er årsaken til at jeg tar med dette punktet, selv om nødvendig kildehenvisning ikke foreligger. Informantene refererte til tall de "hadde hørt", eller "hadde lest". De fleste informantene var ikke redde for denne statistiske tolkningen. Informantenes inntrykk var at om et muslimsk flertall i Norge skulle bli gjeldende, så vil ikke dette få dramatiske konsekvenser for ikkemuslimer. Likevel hadde flere gjort seg opp noen tanker om hvordan dette i teorien kunne påvirket hverdagen til mennesker som ikke er muslimer i Norge. Det er her shari'a

kommer inn i bildet. Anne Sofie Roald skriver i "Er muslimske kvinner undertrykt?", at Shari'a har fått status som en guddommelig lov. (Roald 2005:35) Videre skriver Roald at Shari'a er en lov som begrunnes ved hjelp av koranen og hadithlitteratur. Hadith er læresetninger som kan gi muslimer muligheten til å handle riktig i henhold til islam. (Roald 2005:35)

Etter profetens død hadde ikke lenger muslimene tilgang til den direkte lovgivningen, og de begynte å henvise til fortellinger om hva profeten hadde sagt eller gjort i forskjellige situasjoner. Disse profetfortellingene ble kalt *hadith*, og det ble skapt en hel vitenskap omkring dem for at de lærde skulle kunne forsikre seg om hvor autentiske historiene var. (Roald 2005:35)

Hadithlitteratur er med andre ord læresetninger basert på Muhammeds liv. Muhammed er forbildet når muslimer prøver å avgjøre hva som er lov eller ikke lov i dag. Når koranen og hadithlitteratur er basisen for lovsystemet til muslimer, er det per definisjon en religiøs lovgivning. Begrunnet i at ingen av informantene selv er muslimer, ville heller ingen informanter akseptere å leve under et slikt lovsystem. I praksis vil ikke informantene akseptere at andre lover enn den norske skal kunne bli gjeldende. Dette er uavhengig av antall stemmeberettigede muslimer som er her, eller kommer hit.

Jeg finner det interessant at informantene ikke lar seg påvirkes av statistikker og spådommer, som har potensiale til å innskrenke individets frihet. Informantene velger å tro at det ikke blir noen stor sak ut av dette i fremtiden. Noen informanter nevnte at de ikke tror det sekulære norske samfunnet er i stand til å bli en stat med shari'alogvgivning, så lenge det er demokrati. Jeg tror denne tanken kan være representativ for de fleste av informantene. Norge er for sekularisert til at dette kan bli reellt.

Individuelle rettigheter er viktig. Det kommer tydelig frem fra mine data. Lik rett for alle er et gjennomgående krav i intervjuene. Dette gjelder spesielt i forhold til innvandrere. Informantene er nøye med å presisere at alle skal ha like rettigheter og muligheter i Norge. Dette er uavhengig av bakgrunn, personlige overbevisninger og kjønn. Det er naturlig at informantene bruker både innvandrere og muslimer som eksempler på mennesker som skal ha de samme rettighetene og mulighetene som den øvrige befolkning i Norge. I intervjuguiden retter jeg flere spørsmål inn mot denne type emner. Det sies likevel ikke spesielt mye om hvilke rettigheter alle norske borgere skal ha i fremtiden. Jeg tror rett og slett at informantene ikke er bekymrede for sine egne rettigheter i Norge, verken nå, eller i overskuelig fremtid. Få eksempler på innskrenket frihet ble brukt i forhold til informantenes

tro på fremtiden. De er ikke nevneverdig bekymret. En informant sa at "det går seg til". Jeg tror denne tanken er ganske representativ for informantene. Selv om troen på integreringen som blir ført i dag har vært noe varierende, så mener ikke informantene at det kommer til å føre til noen nærstående katastrofe av den grunn. "Det ordner seg."

Krav som minoritet

Det finnes to spørsmål i intervjuguiden som går direkte på krav muslimer i Norge har stilt. Det er krav om tillatelse av bruk av hodeplagget hijab i politiet, og krav om egne garderober i gymnastikksammenheng i norske skoler.

Kravet om hijab som supplement til politiuniformen var gjenstand for mye diskusjon i intervjuene. De fleste informantene hadde fått med seg noen argumenter fra begge sider i debatten. Dersom det var behov for det fremstilte jeg de to eksemplene jeg selv mener var de tydeligste, da debatten gikk som hardest i media. Dette var at politiuniformen skal være nøytral, og at nekting av hijab kan føre til færre muslimske søkere på politihøyskolen. Ingen informanter mente at hijab burde tillates som en del av politiuniformen, uten videre. En informant understreket sitt standpunkt som prinsipiell motstander av forbud mot klesplagg. Vedkommende syntes likevel at debatten var vanskelig. Samtlige av de andre informantene erklærte seg som motstandere av hijab i politiet. Et sterkt felles argument var at politiet skal være en religiøst nøytral institusjon. Politiet er en institusjon som håndhever norsk lov. Uniformen skal dermed være religiøst nøytral. Med religiøst nøytral mente informantene at den skulle være uten religiøse symboler av noe slag. Noen hadde fått med seg at uniformen allerede inneholder et lite kors, øverst på riksvåpenet. Dersom en informant ikke visste dette, valgte jeg å opplyse om det. Dette gjorde jeg dersom informanten mente uniformen bør være nøytral. Poenget er at det finnes et religiøst symbol på uniformen allerede, som dermed stiller spørsmål med hvorfor vi ikke kan tillate flere. Informantene var ikke overbevist om at dette var i strid med et prinsipp om religiøs nøytralitet. Her ble flere argumenter benyttet. Et av dem var størrelse. Korset som finnes i dag er så lite, at det ikke er sterkt nok til å rokke ved den religiøse nøytraliteten til uniformen. En informant sa at dersom en kristen politibetjent plutselig velger å gå med et svært kors i lenke rundt halsen, vil det være stridende mot prinsippet. Vedkommende kunne også akseptere at muslimene syr på en liten halvmåne eller lignende i tilsvarende størrelse, om dette var ønskelig. Symbolet er så lite, at det ikke vil ha noe utslag i forhold til uniformens helhet.

Et annet argument var at vi har en statskirke i Norge. En informant som selv ikke er kristen, sa at vi har tross alt en statskirke i dette landet, selv om landet er en sekulær stat. At dette gjenspeiles med et lite kors i uniformen, var dermed ikke et problem.

Det ble også nevnt at korset det er snakk om, faktisk er en del av det norske riksvåpenet. Det er Norges varemerke. I og med at riksvåpenet ikke er forandret, er det naturlig at riksvåpenet på politiuniformen heller ikke blir forandret. Det ville skape en inkonsekvens. Enten bruker man riksvåpenet, ellers gjør man det ikke.

Noen informanter nevne tradisjon som et argument mot hijab i politiet. Hijab som supplement til uniformen strider med befolkningens oppfatning om hvordan en politiuniform skal se ut. Personlig synes jeg dette argumentet er veldig interessant. Poliuniformen har jo ikke vært lik gjennom alle tider. Politiet bruker ikke samme uniformene i dag, som de gjorde for hundre år siden. I forhold til tradisjonen er en hijab som supplement til uniformen med andre ord en større forandring, enn å tilpasse uniformen til moderne teknologi og mote. Jeg har inntrykk av at det er symbolikken som er viktig for informantene som nevner dette. Hva symboliserer egentlig en poliuniform for folk flest?

Dersom vi oppsummerer argumentene det er vist til til nå i denne debatten, finner vi noen fellestrekk. For det første er flesteparten av informantene tydelig skeptiske til en forandring av uniformen. Ingen av informantene påpeker heller at uniformen ikke er bra som den er. De er fornøyde med poliuniformens nåværende utforming. Dette gjelder også korset i riksvåpenet, som allerede er på uniformen. Ingen informanter mente at det burde tas bort. Informantene ønsker ikke å forandre på poliuniformen, fordi den representerer politiet på en bra måte slik den er. Poliuniformen anses som nøytral og representativ. Informantene ønsker ikke at Individuelle tilpasninger skal komme på bekostning av poliuniformens nøytrale utforming. Istedet vektlegger de uniformens formål: Å uniformere. Det nevnes ofte i intervjuene, at man som politibetjent i tjeneste, ikke skal være en individuell person. Man skal være en del av politiet som institusjon. Dette argumentet ble nevnt av de fleste informantene, men ulike eksempler ble brukt.

At hijaben som symbol er svært synlig, ble nevnt av de fleste. I forhold til det nevnte korset i riksvåpenet, kan et klesplagg føre til at man blir presentert i en annen rolle enn en politibetjent. Man er i stedet en muslimsk kvinne. Informantene brukte eksempler på hvordan dette kunne være både positivt og negativt for politikvinnen det gjelder. Et eksempel er at det kunne skape problemer med respekt blandt kriminelle. De ikke ville blitt

tatt seriøst av menneskene de møter i sin arbeidsdag. Det interessante er at dette argumentet også ble snudd på hodet. Det ble nevnt at hijaben kunne fungere som et symbol som øker respekten fra den muslimske delen av befolkningen. Hijaben kan brukes for å oppnå den nødvendige respekt i enkelte miljøer. Kanskje noen arbeidsoppgaver er vanskeligere ved nekting av hijab til uniformen?

Dette er et godt eksempel på noe av kjernen til debatten. Kan man kreve at muslimske politikvinner ikke bruker hijab fordi det kan vanskeliggjøre deres arbeid, eller kan kvinnene det gjelder kreve å bruke hijaben fordi deres arbeid noen ganger blir enklere?

Det kommer tydelig frem at det er oppsyn som er det sentrale. Spørsmålet er hva den norske befolkning aksepterer. Skal det norske samfunnet akseptere at enkelte muslimer ikke tar politikvinner uten hijab seriøst? Eller kan vi godta at enkelte kriminelle vil miste sin respekt for politiet dersom hijaben tillates? Og hvordan skal vi forholde oss til risikoen ved at muslimske kvinner ikke søker seg inn i politiet, dersom de ikke får bruke hijab?

Av de nevnte eksemplene er det uniformeringen som har veid tyngst blant mine informanter. De aller fleste har ment at uniformen skal ta oppmerksomheten bort fra de individuelle særtrekkene bak den. I dette tilfellet religionen eller livssynet til vedkommende. Jeg er overrasket over hvor mange forskjellige vinklinger informantene hadde til denne debatten. Det er tydelig at hijabdebatten er noe som har opptatt folk.

Kravet om egne garderober i gymnastikksammenheng for muslimer, var gjenstand for færre ulike vinklinger og synspunkter. Ingen informanter mente at egne garderober skulle tilbys eksklusivt til muslimer. Enten skal ingen ha tilbud om egen garderobe, ellers skal alle ha det. Segregering er ordet som gikk igjen under dette spørsmålet. Felles dusj og garderobe ble av flere informanter betegnet som en del av norsk kultur. Dersom muslimer skal bo i Norge, skal de også eksponeres for den norske kulturen på lik linje med alle andre. Egne garderober ble forkastet som et særskilt krav begrunnet i religion, som det norske samfunnet ikke skal ta hensyn til. Følgende sitat fungerer som et eksempel på holdningen de fleste informantene hadde til problemstillingen:

”Skal en få, skal alle få, holdt jeg på å si. Jeg mener det blir feil. Når vi alle skal bo under samme tak, blir det feil å tilrettelegge for at grupperinger skal dannes”. (Informant)

Slik adskillelse ville ifølge mine informanter vært et eksempel på segregering. Segregering er ikke forenelig med vellykket integrering som mål. Vi skal som informantene sier, leve sammen under samme tak. Dersom vi adskiller elever i skolen basert på religiøse overbevisninger, vil

dette være et hinder for samhandling på tvers av religion og kultur. Dette er hovedargumentet for at samtlige informanter ikke ville gå med på egne garderobes til muslimer.

Like rettigheter for alle, kommer også inn i bildet. Flere informanter har påpekt at det sikkert er mange elever i grunnskolen som kunne tenkt seg en egen garderobe. Det finnes flere argumenter for dette, og ikke bare religiøse. Pubertet og mobbing nevnes. Flere skoleelever kan føle ubehag ved å bruke felles dusj og garderobe. Det ville dermed vært urettferdig dersom en spesifikk gruppe skal få dette privilegiet, og ikke andre som eventuelt ville ønsket det. I tillegg kan en slik forskjellsbehandling skape splid blandt elevene. Dersom en situasjon oppleves som urettferdig, kan dette slå ut negativt for det sosiale miljøet i klassen. En informant henviste til sin egen skoledag da vedkommende gikk i grunnskolen. Informanten mente at dersom en muslim fikk egen dusj og garderobe i gymnastikken, kunne dette føre til ekskludering fra vennegjengen. Det kan få sosiale konsekvenser.

Det ble ikke nevnt et eneste argument som talte for dette kravet. En informant nevnte at problemet kunne løses ved hjelp av skillevegger. Vedkommende ville likevel ikke gå med på at dette skal tilbys kun til muslimer. Igjen er det rettferdighet som er argumentet. Skillevegger kan tilbys under den forutsetning at alle har samme tilbudet.

Jeg vil avslutningsvis legge til et eksempel jeg fant svært interessant i denne debatten. Det kom fra en informant som er lærer. Vedkommende ønsket mest av alt at skolepolitikere kommer med felles retningslinjer, enten den ene eller den andre veien. Dermed kunne man som lærer begrunne sin avgjørelse om å låne bort egen lærergarderobe, eller ikke, uten at man blir fremstilt som verken snille eller usympatiske lærere. Ifølge informanten er lån av lærergarderobe en vanlig praksis noen steder. Informanten etterlyste med andre ord felles retningslinjer, slik at det blir lettere for lærere å forholde seg til denne problemstillingen i hverdagen. Den ønskelige situasjonen som lærer, er ifølge informanten å kunne begrunne svaret basert på nasjonale regelverk.

Tilpasning

Integrering ble mye omtalt under mitt feltarbeid. Informantene hadde en tendens til å gi utfordringer relatert til integrering mye av skylden, dersom de var misfornøyd med noe som er relatert til innvandrere. Spørsmålet i intervjuguiden om hvordan Norge skal forholde seg til FNs flyktningekrav, gav flere svar på hvordan innvandrere kan tilpasse seg, og hvordan

Norge skal tilpasse oss til en stadig økende strøm av innvandrere og flyktninger.

På spørsmål om vi bør ta inn flere eller færre flyktninger, eller om det er passelig i dag, er informantene av delvis ulike oppfatninger. Troen på FN virker stor blant informantene. Det er ingen av dem som hadde store motforestillinger i forhold til mottak av kvoteflyktninger i Norge. Hvordan vi skulle forholde oss til kravet, var likevel varierende. Flertallet av informantene mente at vi kan ta inn flere flyktninger. Da også dersom mottaket blir større enn FNs opprinnelige krav, påpekte noen. Det ble flere ganger påpekt at dersom vi skal ta imot flere flyktninger, forutsetter dette at vi kan ta vare på og integrere de som allerede har kommet til Norge. En informant krevde full stopp av flyktninger på grunn av dette. Vedkommende mener integreringspolitikken er såpass mislykket, at Norge trenger full stopp for å kunne ordne opp i problemer som har oppstått som en konsekvens av at det allerede er for mange ustabile, og dårlig integrerte flyktninger i Norge i dag. Norge kan ta inn mange flyktninger, men forutsetningen er at landet har kapasitet til å ta imot dem på en god måte. En informant fortalte om en psykiatrisk institusjon på Østlandet som behandler traumatiserte flyktninger. Vedkommende fant det ubegripelig at plasseringen av institusjonen er like ved en militær skytebane. Informanten brukte dette som et eksempel på elendig løsning av et økende problem i Norge. At flyktninger ikke får den behandlingen de trenger for å komme tilbake til et normalt liv. Trikkedrapet i Oslo noen år tilbake ble også nevnt som et konkret eksempel på mislykket integrering av flyktninger.

Jeg har inntrykk av at det informantene prøver å si, er at dersom flyktninger ikke får den behandling de trenger, risikerer vi å få mennesker som er ustabile og potensielt farlige i samfunnet, heller enn vellykkede integrerte mennesker som bidrar til fellesskapet. Jeg finner det interessant at ingen av informantene velger å si full stopp for alltid, selv om det finnes eksempler der det har gått riktig ille. For eksempel nevnte trikkedrap, eller saken om taksivoldtektene i Stavanger, som forøvrig ble mye debattert da jeg gjorde mesteparten av mitt feltarbeid. Jeg benyttet denne debatten i noen av intervjuene. Dette fungerte bra som et eksempel som satte dette temaet, og andre i intervjuguiden i en dagsaktuell kontekst.

Jeg må si jeg er overrasket over det totale fraværet av rasisme og fremmedfrykt i denne konteksten. Integreringsprosessene i Norge får hele skylden dersom det går galt med integrering av innvandrere. Ingen informanter setter for eksempel store spørsmålstejn med spesifikke innvandreres vilje til å tilpasse seg. Ingen kommer med påstander om at et spesifikt folkeslag er dårligere enn andre til å omstille seg til det norske samfunnet, eller den

norske kulturen. De eneste eksemplene på dette finnes under følgende spørsmål i intervjuguiden: Har du forskjellig syn på muslimer og sigøynere i Norge? Her blir sigøynere ofte fremstilt som trekkspillangere og roseselgere. En informant gikk så langt som å si at de er "tjuver og kjeltringer". Informanten refererte til lommetyverier under Gladmatfestivalen i Stavanger i juli hvert år, og diverse episoder hvor sigøynere var involvert i svindelsaker. Her finner man med andre ord eksempler på frustrasjon med et konkret folkeslag. Men jeg spør konkret etter det også. Informantene nevnte ikke sigøynere uten at jeg hadde tatt opp temaet. Dette åpner opp for at det kan finnes informasjon som er skjult for meg som forsker. Men det kan også tyde på at problemstillingen er for triviell til at informantene kommer på det, eller finner det for lite relevant til at det bør nevnes. Dersom jeg hadde stilt flere spørsmål som går direkte på kartlegging av stereotypier, som for eksempel hva informantene synes om albanere eller somaliere, tror jeg informantene kunne generalisert litt om disse folkeslagene også. Jeg brukte sigøynere som eksempel, siden de er et kjent fenomen i bybildet i Stavanger. Dette ble også påpekt av de fleste informantene som hadde tilbrakt en del tid i Stavanger sentrum nattetid. Man kan alltid generalisere litt på forespørsel. Poenget er at dette ikke var noe det var viktig for informantene å snakke om. Dersom en informant mente albanere var kilden til mislykket integrering i Norge, tror jeg vedkommende ville nevnt dette. Å gjøre spesifikke folkeslag til syndebukker for dårlig integrering, var ikke noe informantene var interessert i. Intervjuene bærer preg av at informantene er bevisste på at utfordringer relatert til integrering, er deler av komplisert helhet. Objektiviteten var overraskende synlig.

Sammendrag av kapittelet om krav

Informantene krever at innvandrere, på lik linje med alle andre norske borgere, skal forholde seg til de gjeldende normer for hva som er et akseptabelt kvinnesyn. Informantene gav eksempler på situasjoner hvor dette kravet ikke var tilfredstilt.

Flere av informantene nevnte at hjemmевærende mødre kan ha vanskeligere for å bli integrert i det norske samfunnet, samtidig som en informant påpekte at innvandrerkvinner skal ha samme retten til å velge å være hjemmевærende mor, på lik linje med alle andre kvinner i Norge.

Samtlige informanter mener kompromissløst at norsk lov alltid skal komme foran alle andre lover. Dette ble spesielt nevnt når vi snakket om muslimsk shari'a.

Informantene frykter ikke "snikislamisering" eller innskrenket individuell frihet ved et potensielt muslimsk flertall i Norge. En hypotese om eventuell frykt eller redsel for å måtte forholde seg til fremmede religioner ville dermed falt helt gjennom.

Ingen informanter var tilhengere av tillatelse av bruk av hijab i politiet, selv om debatten for noen var svært vanskelig. Det samme gjelder muslimers krav om egne garderobes i gymnastikksammenheng. Dette var ingen for, og de vanligste begrunnelsene var at det ville vært et eksempel på segregering i samfunnet, og at det skal være like rettigheter for alle i Norge. Ingen kommer i særstillinger som følge av religiøs praksis.

Flertallet av informantene er positive til at Norge skal følge FNs flyktningkrav. Noen ville også at vi skulle ta inn enda flere enn FN krever, begrunnet i at det er nok av både plass og penger til dette i Norge. Kun en mente at kapasiteten allerede er sprengt, og dermed krevde full stopp av flyktninger. Likevel nevnte de fleste informantene at kapasitet er en forutsetning for at vi skal fortsette å ta inn flyktninger. Kravet fra informantene er at flyktningene skal få den hjelpen de trenger.

Informantene var nøye med å ikke sette folkegrupper "i bås". Kun romfolket ble gjenstand for generalisering, og da også på forespørsel.

Kapittel fem

INNTRYKK AV ISLAM OG MUSLIMER I NORGE

Hvordan opplever du islam? Dette er det første spørsmålet i intervjuguiden. Intensjonen var å stille et spørsmål som var så åpent som mulig. Jeg ønsket å finne ut hva som er det første informantene tenker på, når de tenker på religionen islam. Ved hjelp av dette spørsmålet fant jeg ut noe jeg tror er sentralt for dette prosjektet. Det er at islam og muslimer ofte ble sett på som det samme. Jeg la i flere av intervjuene merke til hvordan informantene forflyttet seg mellom å snakke om islam som religion, og å snakke om muslimer. Noen av informantene hadde vanskeligheter med å skille mellom religionen islam, og dens tilhengers tro og praksis. Noen ganger var informanten klar over dette, og andre ganger ikke. Delen av intervjuguiden som omhandler informantenes synspunkter og meninger om islam, ble svært sammensatt. Informantene kunne i noen tilfeller svare på flere av de andre

spørsmålene, bare ved hjelp av dette første. Gjerne før jeg i det hele tatt var kommet til ordet. I dette kapittelet presenterer jeg de tydeligste oppfatningene av både islam og muslimer, som kom frem i intervjuene.

Synspunkter om islam som religion

Det var bare en informant som hadde en tydelig negativ holdning til islam som religion. Vedkommende er selv aktiv i kristne menigheter. Informanten hadde negative inntrykk av både Allah som er gud i islam, og hvordan religionen oppleves av dens tilhengere. Denne informanten var for eksempel den eneste som påstod i klartekst at "Allah er en ond gud." Informanten formidlet at muslimers aggresjon mot vesten i hovedsak skyldes usikkerhet i forhold til egen religion. Muslimene det gjelder, er i følge informanten så usikre på sin egen religion, at de ikke klarer å angripe ekstern kritikk på en fredelig måte. Informanten brukte striden om karikaturtegnene av Muhammed som eksempel på dette. Reaksjonene i den muslimske verden er så sterke, at informanten tror det skyldes at troen til mange muslimer er for svak.

Jeg ser på islams gud som en ond gud. Fordi han på en måte straffer. Han er ikke i utgangspunktet glad i alle mennesker. For eksempel når islam påberoper seg enerett på gud og tro, og tenker at alle som ikke tror på deres gud, er åpne for slakt, eller ikke fortjener leve, da ser jeg ikke på Allah som en god gud. Det handler om at de ikke er trygge på egen religion, og lar seg vakle.

Muhammedtegnene tolker jeg dithen at de er usikre på egen religion. De er så usikre på om de tror på det rette, at det blir enorme reaksjoner hver gang religionen trues. (Informant)

En annen informant som betegnet seg selv som "søkende" etter en religion, syntes islam var en attraktiv religion på grunn av dens tydelige rammer. Vedkommende mente at muslimer har klare retningslinjer for hvordan de skal forholde seg til både sin gud, og sine medmennesker. Informanten syntes dette var positivt, fordi det gir en følelse av trygghet. Dersom man følger islam, og lar religionen bli en del av ens identitet, har man enkle regler å forholde seg til. Informanten brukte kristendommen i Norge som eksempel på religiøs praksis uten tydelige regler. Vedkommende oppfattet kristne i Norge som troende mennesker som anvender religionen slik det passer dem. Hva som er viktig for den enkelte, er individuelt. Det finnes ingen fasit, ut over noen få sentrale punkter som må være

overholdt. For en potensiell konvertitt kan dette virke skremmende. Hvordan skal man forholde seg til en religiøs praksis som er erfaringsbasert, dersom man selv ikke har noen erfaring?

Dette er de tydeligste eksemplene på oppfatninger av islam som finnes i mine data. Jeg må likevel si at de fleste svarene på dette spørsmålet i hovedsak inneholder positive holdninger til både islam og muslimer. Stikkord som har gått igjen om islam er "en god og vid religion", "positiv religion", og "fin religion". Det er likevel ikke i hovedsak religionen islam informantene var mest opptatt av å snakke om. Det var heller muslimene, som er dens utøvere. Kunnskapen om islam var begrenset hos flere av informantene. De fleste var også raske med å understreke dette. Som et resultat av dette fikk jeg mye mere data om synspunkter om muslimer, enn om religionen islam.

Tradisjon

Ordet tradisjon kommer opp flere ganger i intervjuene. Flere informanter hevder at islam er en tradisjonsrik religion. Dette tror jeg kan være en påstand som styrker argumentasjonen til informanten som betegnet islam som en religion det kan være attraktivt å konvertere til. Dette ble sett i forhold til oppfatninger om klare regler man skal forholde seg til, dersom man er muslim.

Jeg oppfatter det som veldig tradisjonsrikt. Tradisjoner og ordentlighet. Det er ikke noe tull med deg, dersom du er muslim. Kriminell for eksempel. De har et tydelig levesett. Tydelige rammer om at man skal være god og snill. Men det gjelder de fleste religioner i teorien da. (informant)

Dette sitatet synes jeg er et godt eksempel på denne tankegangen. Informanten påpeker tradisjon. Tradisjon som gjør deg til en seriøs, eller med informantens ord en "ordentlig" person. Informanten nevner også "tydelige levesett". Igjen viser dette hvordan religionen baner vei for hvordan en tilhenger skal opptre i samfunnet. Følger du islam, skal du for eksempel avstå fra å bli en kriminell. Det er likevel siste setningen jeg legger mest vekt på i dette sitatet. Informanten påpeker at islam, som de fleste religioner formaler at man skal være god og snill mot våre medmennesker. Denne setningen bekrefter noe sentralt for dette prosjektet. Islam blir i hovedsak sett på som en i teorien "god" religion. Det eneste eksempelet fra intervjuene som motstrider dette, er fra informanten som betegnet Allah som ond, og muslimer som usikre i sin tro.

Religionen formaner, i følge de fleste informantene, sine tilhengere om at de skal være gode mennesker. Det som gjør dette interessant, er at nesten samtlige informanter deler dette synet. Med kun ett unntak, er det gjennomgående i feltarbeidet at informantene konkluderer med at islam ikke er en ond ekstern trussel mot vårt etablerte samfunn.

Når det er snakk om tradisjon, kommer kvinnesyn igjen inn i bildet. En informant påpekte at muslimsk tradisjon er svært synlig når man ser muslimske kvinner. Informanten sikter til klesplagg primært. Jeg siterer:

Det inntrykket du får av islamsk kultur, om du kan kalle det slikt, går jo mye på tradisjoner. Det som er litt fremtredende er jo dette kvinnesynet. Det ser du jo også i en del av klesstilen for eksempel. At de har et ganske annerledes kvinnesyn enn oss. Kvinnene ser mer ut som slik våre så ut på 50-tallet for å si det slik. Jeg har inntrykk av at det er litt gjeldende for religionen. Jeg har jo lest litt også, og mitt inntrykk er i grunnen at det er et særtrekk for religionen. (Informant)

Jeg må si at jeg noen ganger får en følelse av at noen av informantene bruker ordet "tradisjon" som et finere ord for "utdatert". Dette sitatet beskriver muslimske kvinners klesplagg. Informanten definerer muslimske kvinners klesplagg som slik norske kvinner så ut på 50-tallet. Informanten snakker implisitt om tildekking av kroppen. Dette gjelder ikke nødvendigvis kun den tradisjonelle burkaen. Dersom jeg reflekterer over hvordan jeg selv ser for meg en stereotypi av en muslimsk kvinne i Stavanger, ser jeg for meg en kvinne med hijab, fargerike klær, og langt skjørt. Jeg er fullt klar over at dette er en urettferdig generalisering. Men jeg ser også for meg at dette er et inntrykk man lett kan få. Dersom flertallet av spesielt unge muslimske kvinner kler seg som den norske majoriteten, vil de ikke bli lagt merke til i "bybildet". Jeg ser ikke bort i fra at dette kan være relevant allerede i dag. Intrykk får man fra det man legger merke til. Ikke fra det "usynlige". Jeg tror det vil ta lang tid før denne gammeldagse stereotypien av muslimske kvinner vil forsvinne, dersom et mindretall fortsetter å kle seg "tradisjonelt". Denne teorien styrkes av at flere informanter nevner nettopp synlige muslimer i gatebildet. Begrunnet i hvor nøye informantene har vært med å understreke at ikke alle innvandrere er muslimer, konkluderer jeg med at dette ikke er en stereotypi som kan avfeies med at muslimer ofte har en annen hudfarge enn majoriteten. Det er andre faktorer enn rase og hudfarge som avgjør hvordan muslimske kvinner blir identifisert i samfunnet. Jeg tror klesplagg kan være en sterk pådriver for dette.

Maktforhold

At informantene ikke ser på islam som en ekstern trussel, er interessant i forhold til debatten om snikislamisering. Ingen informanter gav sterke uttrykk for at de fryktet snikislamisering av Norge. Selve "islamisering" er ikke noe informantene virker bekymrede for. Ordet "snik" derimot, er av større relevans. Vi er litt innom krav igjen på dette punktet.

Informantene er ikke redde for islamisering av Norge. Jeg har heller inntrykk av at informantene ønsker at en potensiell islamisering av Norge, ikke skal skje i det skjulte. Det er ikke religionen islam informantene er redde for. Dersom vi skal bruke ordet frykt i denne sammenhengen, er det heller frykt for prosesser som skjer i det skjulte, og som ikke blir oppdaget før det er for sent å snu. Det er sikkerhet det er snakk om. En informant som var spesielt engasjert i denne problemstillingen, valgte å beskrive norske muslimer som flinke til å bruke sitt maktpotensiale. De er flinkere enn andre deler av den norske befolkningen. Vedkommende synes den norske befolkning er for likegyldige i forhold til det norske samfunnets fremtid. Vedkommende syntes nordmenn var for trygge på at "Det går seg til". Informanten mente engasjementet norske muslimer har for politikk og religiøse spørsmål, er større enn folk flest er bevisste på. Muslimer er dyktige til å ta makt bort fra teorien, og sette den ut i praksis.

Under spørsmål relatert til integrering finner jeg mange svar fra informantene som oppfordrer til en "hundre prosent demokratisk tankegang." Med dette begrepet sikter jeg til en holdning om at alle innbyggere i Norge skal ha like mye (eller lite) påvirkning på hverandres skjebner. Vi skal alle ha de samme maktmulighetene. Dersom jeg stilte spørsmål om hvordan muslimer skal representeres på stortinget, svarte ofte informantene at dersom det er 10% muslimer i Norge, skal i teorien 10% av stortinget være muslimer. Representasjonen skal baseres på folketall.

Informanten som hevdet at muslimer er flinkere enn andre grupper til å sette dette potensialet til makt ut i praksis, er med andre ord redd for at andre folkegrupper enn muslimer ikke skal få fremme sine meninger i tilstrekkelig grad. Informanten henviste blant annet til behandling av eldre i det norske samfunnet. Vedkommende brukte demente beboere på sykehjem som eksempel. Hvordan skal vi ivareta rettighetene og utøve makt på vegne av mennesker som ikke er i stand til å utøve den selv?

Ekstremisme

Tanker om den ekstreme delen av islams tilhengere har vært viktig å understreke blant flere av informantene. Disse svarene kommer primært fra spørsmål 2, og 3 i intervjuguiden: Hvordan opplever du islam? Og hva synes du om islam, og hva er dine inntrykk av kulturene religionen bringer med seg? En informant betegnet ekstreme muslimske grupperinger som "den nye fiende etter Berlinmuren falt". Andre, og flere har betegnet ekstreme muslimer som en del av problemstillingen i forhold til hvordan vi oppfatter islam og muslimer i dag. At noen få, altså terrorister ødelegger for flertallet, er noe flere av informantene tenker om saken.

Det er ikke tvil om at informantene tegner et klart skille mellom ekstreme, eller fanatiske muslimer som noen betegnet dem som, og "normale" muslimer. Informantene var tydelige på at den ekstreme versjonen av islam ikke er representativ for islam som helhet. Informantene hadde forståelse for at det er snakk om et lite mindretall som ofte blir sett på som representanter for islam som religion. I intervjuene kommer det tydelig frem at informantene ikke anser alle muslimer som terrorister av den grunn.

Det [Islam anm.] er en religion som mange tror på her, men samtidig er det også en fanatisk del. Det er den du oppfatter mest, og får hevet på deg i media. Og der blir det litt negative assosiasjoner. (Informant)

Media får mye av skylden for at muslimer som minoritet kan fremstå som ekstreme. Informanten hevder media "kaster" på oss for mye informasjon om fanatiske muslimer. Media fører til at muslimer blir sett på med negative assosiasjoner.

Personlige overbevisningers påvirkning på besvarelser

Når man tillater så mye tilfeldigheter rundt hvilke informanter man intervjuer som jeg har valgt, kan man risikere at enkelte spørsmål ikke blir besvart slik man hadde tenkt. Intervjuguidens første del er litt gjenstand for dette. Informantene svarer utdypende på alle spørsmål de har noe å svare på. Men for eksempel på spørsmål om hvordan informantene opplever islam, virker deres personlige overbevisninger svært avgjørende for hvordan de velger å angripe dette spørsmålet. De tydeligste eksemplene på dette var personlige religiøse overbevisninger. Noen av informantene betegnet seg selv som kristne. Spesielt to av disse informantene viste gode evner til å sammenligne islam med sin egen kristne overbevisning. De brukte sin egen religion som et utgangspunkt de kunne veie islam opp

mot.

Det er likevel interessant at denne argumentasjonen blir snudd på hodet av en annen informant. Vedkommende definerte seg selv som ikketroende. Jeg siterer:

De blir ikke så forskjellige fra andre jeg henger med, da jeg ikke har noen religion selv. Det ender med at man ikke ser de helt store konfliktene. Dersom jeg hadde utøvd en annen religion, hadde jeg nok hatt mer å være uenig med dem i. (informant)

Denne informanten vinkler problemstillingen til at ulike religiøse oppfatninger heller er en ulempe, enn et felles referansepunkt når man møter muslimer. Informanten tror en eventuell personlig kristen tro kunne vanskeliggjort vedkommendes forhold til muslimer. Det er lettere å la folk tro på det de vil, når en selv ikke er religiøs.

Dette bringer oss litt inn på temaet interreligiøs dialog. Det handler om personlige overbevisninger hos informantene, og muslimene som de er i kontakt med. Disse informantene mener deres ulike tilnærminger til islam kan ha betydning for deres evne til samhandling med muslimer i Norge. Jeg vil understreke at dette ikke har vært viktig å påpeke for alle informantene. Men det er interessant at både religiøse og ikke-religiøse mennesker reflekterer over denne problemstillingen.

Familie og samhold

En sentral oppfatning av muslimer som kom frem under mitt feltarbeid, er at de har et mer kollektivistisk samhold i den private sfæren enn det den norske majoriteten er vant til.

”Jeg tror de har andre verdier enn oss. For eksempel familie. De er mer på det med kjernefamilie. Eller utvidet familie kanskje. De har mer sosial omgang med familie enn oss.” (informant)

Dette inntrykket gjenspeiler flere av informantenes tanker om muslimers sosiale verdier. Familien står sentralt. At informanten bruker både begrepet ”kjernefamilie” og ”utvidet familie” bekrefter inntrykk av norske muslimers kultur som både tradisjonell og kollektivistisk.

Hvor viktig ekteskap og familie er i islam, kan man finne begrunnelse for i muslimsk hadithlitteratur. Blant annet sies det fritt oversatt:

”Når en mann gifter seg, har han oppfylt halve sin religion. Så la ham frykte Allah

med tanke på den andre delen.”⁶

Profeten sa, ”En kvinne blir gift av fire grunner. Hennes rikdom, hennes families status, hennes skjønnhet, og hennes religion. Dere bør gifte dere med den religiøse kvinnen. Ellers blir dere tapere.”⁷

Dette var to av de mange læresetninger fra hadithlitteraturen som jeg kunne brukt for å illustrere viktigheten av ekteskapet i islam. Ekteskapet er halve religionen, og at ektefellen er religiøs, er det viktigste av alt. Familie og slekt er opptatt av hvordan familiemedlemmer organiserer seg, og benytter gjerne verdier hentet fra koranen og hadith til å underbygge tradisjonelle syn på ekteskap og samliv.

I forhold til den utvidede familie som informantene snakker om, kan jeg også bruke et eksempel fra en informant. Vedkommende hadde en kvinnelig muslimsk kollega. Hun var ikke gift. Informanten fortalte at kvinnen hadde beskrevet hvordan det var å være på et stevnemøte med en norsk mann. Dersom hun skulle treffe en norsk mann, måtte hun parkere bilen sin et stykke borte fra huset, slik at ingen skulle kunne se at hun var på besøk hos mannen. Kvinnen siktet til sine slektninger som kunne observere at hun var på besøk der hun var, og som kunne fortelle dette til hennes foreldre.

Det som er så interessant med dette eksempelet, er at den muslimske kvinnen blir forsøkt kontrollert av sin egen familie og sine egne slektninger, samtidig som at hun ikke aksepterer dette. Ved å parkere bilen borte fra huset hun er på besøk i, unngår hun å bli observert, og kan leve livet sitt slik hun selv ønsker det. Denne situasjonen kan lett knyttes til debatt om kvinnesyn blant muslimer. Det er likevel ikke det som er mitt formål med dette eksempelet. Formålet er å formidle at fortellingen beskriver opptakten til noe som kan være en svært tydelig holdningsendring mellom to generasjonsledd. Hvem eller hva er det som forsøker å kontrollere kvinnen? Informanten som delte denne historien med meg, forklarte at den muslimske kvinnen måtte sørge for å ikke bli observert av slektninger. Spørsmålet jeg vil stille, er hvorfor hun ikke kan bli observert av slektninger i denne situasjonen. Dersom vi beveger oss litt inn mot temaet kvinnesyn, kan vi muligens argumentere for at dette er nok

⁶ "When a man marries he has fulfilled half of the religion; so let him fear Allah regarding the remaining half." Malik, Anas ibn: "Hadith - Al-Tirmidhi # 3096"; tilgjengelig på <http://muttaqun.com/men.html>; besøkt 29. oktober 2010.

⁷ The Prophet said, "A woman is married for four things, i.e., her wealth, her family status, her beauty and her religion. So you should marry the religious woman (otherwise) you will be losers. Huraira, Abu: "Hadith nr. 27 i "Translation of Sahih Bukhari", bok 62, bind 7"; tilgjengelig på <http://www.usc.edu/schools/college/crcc/engagement/resources/texts/muslim/hadith/bukhari/062.sbt.html>; besøkt 29. oktober 2010.

et eksempel på den populære oppfatningen av at muslimske kvinner blir kontrollerte av muslimske menn. Man tenker kanskje fort at det er mennene som "trekker i trådene" når deres døtre er klare for å gifte seg. Jeg ser ikke bort ifra at det kan være litt ulike forhold mellom teori og praksis på dette punktet. Dersom oppfatningen om at muslimske kvinner blir kontrollert av muslimske menn, er korrekt må man stille spørsmålet: Hvor får da mennene sin inspirasjon og sine regler fra? Koranen og hadith er svært sentralt i islam. Hvordan kan en muslimsk mann gå bort fra hadith som påbyr og forbyr konkrete handlinger, som for eksempel at en kvinne ikke under noen omstendighet kan gifte seg med en ikkemuslimsk mann? Dette står i Koranen: "Gift ikke bort deres kvinner til hedninger før de har antatt troen." (Koranen 2.221)⁸ Uavhengig av om det er muslimske menn eller kvinner som forsøker å etterleve dette verset i praksis, er det et vers det må være vanskelig å ignorere dersom man er en troende muslim. La en nå gå tilbake til eksempelet om den muslimske kvinnen som ikke parkerer bilen sin utfor huset når hun er på stevnemøte med en norsk mann. Dersom koranen og hadith er grunnlaget for muslimers levereregler i dag, er det kanskje ikke så vanskelig å forstå at familie og slektninger er opptatte av hvem ugifte kvinner omgås.

Jeg har selv møtt en muslimsk kvinne som holdt sin kjæreste hemmelig for sine foreldre i flere år. Dette kan bidra til å forsterke holdbarheten til observasjonen om at kvinnen i eksempelet velger å se bort ifra enkelte hadither. Jeg kunne nå skrevet et helt kapittel om personlige overbevisninger i islam. Men det er ikke islam som helhet som er poenget jeg ønsker å få frem. Poenget mitt er at vi her har eksempler på muslimske kvinner i Norge, som velger sin samlivspartner uavhengig av læresetninger fra både koranen og hadithlitteraturen. Det handler om nyere generasjoners tilpasning til det norske samfunnet. Jeg har personlig inntrykk av at disse muslimske kvinnene ønsker å velge sin partner under samme forutsetninger som de fleste andre kvinner i det norske samfunnet. De tilpasser islam til Norge.

I boken "Islam på norsk: Moskeer og islamske organisasjoner i Norge", skrevet av Kari Vogt, finnes det en teoretisk tilnærming til denne problemstillingen. Forfatteren skriver om begrepet "fiqh" i sammenheng med tolkningsstrategier i forhold til shari'a, og hun skriver:

Shari'a står da for "guds lov" mens "fiqh" blir sett på som en kultur- og

⁸ Koranen tilrettelagt i oversettelse av Einar Berg, med et innledende essay av Kari Vogt, side 22

tidsbestemt tolkning av shari'a. Ønsket er å utvikle en "ny fiqh" som ikke bare er solid forankret i islam, men også basert på en grundig kjennskap til sosiale, kulturelle og politiske forhold i vesten. (Vogt 2008:140)

Fiqh er fortolkning av shari'a som blant annet skal bidra til at islam kan fungere i den vestlige verden. Vogt forteller videre om Imam Shafi'i. Han reiste rundt i den muslimske verden, og kunne gi ulike svar på ulike steder. Han felte ikke samme dom i Bagdad som i Kairo. (Vogt 2008:140) Fiqh åpner med andre ord for at shari'a kan tolkes forskjellig fra sted til sted. Spørsmålet er da hvordan den skal tolkes her i Rogaland. Er muslimers valg av ektefelle muligens et felt som trenger åpning for flere alternativer? For eksempel at muslimske kvinner kan gifte seg med ikkemuslimske menn, og ikke bare omvendt?

Mangfold

Ordet mangfold er nevnt av mange av informantene. Spesielt når vi har snakket om kultur og religion som tilføres det norske samfunnet. På spørsmål om de anser seg som påvirket av innvandreres religiøsitet på noen måte, nevnes ofte mangfold.

Det [flere religioner anm.] skaper mangfold. Det verste vi kan drepe er mangfoldet. For dreper du det, ender det med fremmedfrykt, tror jeg. Da er vi på feil kurs tror jeg. Religiøst mangfold, og alle andre mangfold. Vi må ha takhøyde rett og slett. (informant)

Dette sitatet representerer synspunktet til flere av informantene. At økt kunnskap, og opplevelser av andre kulturer og religioner er bra for samfunnet, er et fellestrekk jeg har inntrykk av at de fleste informantene står inne for. Og som informanten sier: Kanskje en tilbaketrekning fra mangfoldet kan avle fremmedfrykt. Og kanskje er eksponering for andre religioner og kulturer en årsak til at jeg knapt finner tendenser til fremmedfrykt hos mine informanter. De fleste informantene føler de allerede er eksponert for andre religioner, og da spesielt islam. Erfaringsbasert kunnskap om for eksempel hinduismen og buddhismen var det færre eksempler på. Jeg tror media er en sterk årsak til dette. Jeg kan her bruke meg selv som eksempel, når jeg tenker over hvor mange nyhetsoppslag jeg har sett som handler om muslimer, i forhold til hvor mange jeg har sett som omhandler hinduer. Muslimer er mye mer profilerte i media. Spesielt når det er snakk om politisk uro eller religiøse konflikter. Muslimer får utrolig mye oppmerksomhet i nyhetsbildet.

Noe som forøvrig må legges til under dette temaet, er at informantene har en

tendens til å skille mellom sin egen påvirkning og samfunnets påvirkning. Det finnes få eksempler fra intervjuene som beskriver individuelle trosopplevelser basert på påvirkning fra innvandreres religiøsitet. Det var for eksempel ingen informanter som tydelig betegnet seg som religiøse inklusivister eller pluralister. Kort forklart er en inklusivist åpen for at det finnes veier til frelse i andre religioner, samtidig som vedkommende anser sin egen religion som best. En pluralist er åpen for at flere religioner kan være av samme verdi, og at vedkommendes egen religion ikke er i noen særstilling. Ingen av informantene erklærte seg som verken inklusivist eller pluralist. Dette kan være en forklaring på hvorfor Ingen av informantene hevdet at de hadde adoptert noen religiøse elementer fra andre religioner enn kristendommen. Jeg vil likevel ikke komme med en påstand om at samtlige av de religiøse informantene er eksklusivister, som behandler sin egen religion som den eneste rette. I denne konteksten snakker vi om religiøs påvirkning. Det er fullt mulig at informantene kan ha ulike syn på andre religioners relevans i forhold til egen religiøsitet. Poenget er at det ikke ble viktig når personlig påvirkning var konteksten.

Kristendommen blir her et unntak. Det var for eksempel ingen informanter som sa de ikke feiret jul, selv om de ikke var kristne. Jeg vil påstå at tradisjonelle kristne skikker med utgangspunkt i Norge, adopteres av mennesker som ikke er kristne, fordi skikkene er en del av norsk kultur. De fleste feirer jul selv om de ikke er kristne. Men de fleste feirer ikke Id al fitr (avslutningsfesten til ramadan i islam), selv om de ikke er muslimer. Det er med andre ord mye påvirkningskraft fra norsk kristen tradisjon blandt informantene. Naturlig nok kom ikke dette som noen overraskelse på meg. Men det sier noe om hvor stor betydning kristen tradisjon har i Norge.

Jeg har forøvrig selv møtt muslimer som sier de feirer jul. Vedkommende som fortalte meg dette, sa at en feiring med pakker og god mat på julaften er naturlig dersom man bor i Norge. Forklaringen var enkel: Alle i Norge feirer jul. Vedkommende ønsket selv å gjøre dette, fordi de vil ta del i norsk kultur. Man kan også stille seg spørsmålet om hvorfor muslimer ikke skulle feire Jesus sin fødselsdag. Han er tross alt en stor profet i islam. Kanskje dette er mindre aktuelt andre veien. Det finnes lite religionsvitenskapelig begrunnelse for at en kristen skal feire ramadan. Fasten er en av muslimenes fem søyler, og er ikke et krav som stilles til kristne på samme måte. Riktignok er faste opphøyd i bibelen, men det finnes lite fastetradisjon blant kristne i Norge i dag. Jeg har inntrykk av at det er et ønske om deltagelse i norsk kultur som er hovedårsaken, til at ihvertfall noen muslimer feirer jul i Norge.

Sammendrag

I dette kapitlet har vi sett det følgende:

Informantene hadde ofte vanskelig for å skille mellom islam og muslimer. Religionen islam og dens utøvere ble ofte direkte eller indirekte sett på som det samme.

Islam ble i hovedsak sett på som en bra religion, med flere elementer som ble satt høyt av informantene. Kun en informant hadde sterke motforestillinger mot islam.

Med unntak av klare retningslinjer for religionens utøvere, som flere informanter påpekte som et positivt trekk med islam, ble konkrete trekk med religionen heller sjeldent påpekt av informantene. Meninger og synspunkter om muslimer derimot, var det mye av.

Islam ble ikke fremhevet som noen "ekstern trussel" mot vårt etablerte samfunn. Dette funnet er svært viktig, da det knuser eventuelle forestillinger om "snikislamisering" eller profetier om en forferdelig fremtid med shari'a i Norge. Dette på tross av at man ofte får inntrykk av at dette er en høyst levende frykt gjennom media. Muslimer har likevel blitt fremstilt som dyktigere enn andre til å utøve sitt maktpotensial. Noe skepsis til dette ble fremhevet, da de dermed kan overskygge mennesker som ikke klarer å utøve sitt maktpotensial.

Ordet "tradisjonell" blir slik jeg kan se det, i noen tilfeller brukt som et synonym for "utdatert" eller "gammeldags". Dette ble spesielt fremhevet når det var snakk om muslimske kvinners valg av bekledning.

Observasjoner av særtrekk i bekledningen til mennesker fra andre kulturer i "bybildet" virker tilsynelatende som en sterk påvirkningskraft for stereotypier. De som blir lagt merke til, blir representanter for hele folkegruppen på bekostning av dem som ønsker å kle seg på samme måte som majoriteten.

I forhold til terror og ekstremisme, har informantene tegnet et klart skille mellom "ekstreme" eller "fanatiske" muslimer, og "normale" muslimer. Informantene har ikke tillatt seg å generalisere muslimer basert på negativ omtale i media.

Å selv ha, eller ikke ha en religion, blir fremhevet som både positivt og negativt av de forskjellige informantene. Noen som var kristne, mente det var en fordel fordi en da kunne sammenligne islam med kristendommen. En informant som selv ikke var religiøs, mente det var en fordel, fordi en da har mindre å være uenig med muslimer om.

Flere av informantene nevnte at muslimer har et mer kollektivistisk samhold med egen familie enn den norske majoriteten.

Informantene fremhever kulturelt og religiøst mangfold som bra for samfunnet. Eksponering for mangfold ble også brukt som et eksempel på noe som forhindrer fremmedfrykt i samfunnet.

Basert på hvilke eksempler som er brukt av informantene, fremstår det som tydelig at de føler seg mer eksponert for islam og muslimer, enn andre "fremmede" religioner og deres tilhengere. Media blir nevnt som en årsak til dette.

Informanter som ikke selv var kristne, betegnet seg ofte som påvirket av kristne tradisjoner. Dette er ikke et overraskende funn, og det er heller ikke overraskende at ingen informanter sa at de feiret andre religioners høytider.

Kapittel seks

GJESTFRIHET

Som vi har sett i kapittel tre og fire, så er det mange krav som stilles til innvandrere av informantene. I dette kapitlet ønsker jeg å sette disse kravene i en kontekst der jeg har valgt kategorien gjestfrihet som et sentralt begrep. Jeg har benyttet tre filosofer som bakgrunn for definisjonen av gjestfrihet. De er Emmanuel Levinas, Jacques Derrida, og Immanuel Kant. Målet med å bruke disse filosofene, er å få en oversikt over Jacques Derridas definisjoner av total og begrenset gjestfrihet, som spesielt kan relateres til Levinas, og i tillegg til Kant.

Jeg vil først si noe om menneskesyn. Menneskesynet Derrida er en tilhenger av, er blant andre inspirert av Emmanuel Levinas. I Levinas' filosofi finner vi ofte referanser til etikk som handler om "den annen." ["the other"] Levinas skriver om møter mellom "selvet" og "den annen." "Selvet" har ifølge Levinas et etisk ansvar for "den annen." Levinas fokuserer på å se mulighetene i den annen, heller enn å bruke en selvsentrering som kun kan se mulighetene i "jeget". I forhold til dette prosjektet vil jeg bruke et sitat fra "Totality and Infinity" av Emmanuel Levinas. Fritt oversatt: "Kun den ultimate mening teller; Den siste handling alene har betydning. Den siste handling alene forandrer værender til seg selv."⁹

"Totality and infinity", eller "totalitet og uendelighet", er en bok som tar et oppgjør

⁹ For the ultimate meaning alone counts; the last act alone changes beings into themselves" (Levinas 1991: 22)

med totaliteten. Med totalitet henviser Levinas blant annet til de konstruerte bildene og oppfatningene "jeget" har om "den annen". Når han dermed skriver som i overnevnte sitat, at kun den siste handling alene har betydning, legger hans filosofi til rette for en svært spesiell tilnærming til våre medmennesker. Dersom dette var en tanke som var mulig å gjennomføre i praksis, vil det si at våre tanker, meninger, og oppfatninger om mennesker vi møter blir irrelevante. Vår oppfatning av "den annen" skal til en hver tid avgjøres av vedkommendes siste handling. Resten er konstruerte oppfatninger som er skapt av "jeget". "Årsaken er at da vil "den annen" eksistere i vårt hode som en konstruksjon, som gjør "den annen" til en del av totaliteten. Det ville vært en konseptualisering av "den annens" uendelighet, som er en selvmotsigelse i seg selv. Som en motsetning til totaliteten bruker Levinas uendeligheten. [infinity] Dersom man konstruerer et bilde av en person man møter, basert på kun vedkommendes siste handling, har man et eksempel på uendelighet. Den nyeste handling vil alltid bli skiftet ut av en nyere handling. Det må legges til at Levinas hevder uendeligheten blir dratt inn i totaliteten i det man setter ord på den, blant annet fordi en ved å prøve å forstå den gjør den til en konstruksjon fra "jeget", og dermed en del av totaliteten. Man kan dermed på ingen måte klandre mennesker for å sette begrensninger for sin gjestfrihet. Dette er heller ikke noe Levinas ønsker. Men det sier likevel noe om hans menneskesyn. Primært fører Levinas' filosofi til at ingen menneskers verdi kan avgjøres basert på tidligere handlinger. Det fungerer som en begrunnelse for at alle mennesker er like mye verdt. En hver ny handling et menneske gjennomfører vil både erstatte, og utslette, den forrige på et moralsk plan.

Immanuel Kant skrev i 1795 essayet "Perpetual peace: A philosophical scetch". Dette essayet inneholder Kants tanker om hvordan man kan oppnå en evigvarende verdensfred, og består av to ulike deler. Det er "de forberedende artiklene" ["the preliminary articles"], og "de definerende artiklene" ["the definitive articles"]. "De forberedende artiklene" innebærer tiltak som enten er en del av forberedelsene til prosessen som skal føre til evigvarende fred, eller som må settes i gang omgående. "De definerende artiklene" omhandler grunnleggende prinsipper som er nødvendige for å kunne oppnå evigvarende fred.¹⁰ Årsaken til at jeg her benytter et verk av Immanuel Kant, er at han i sin tredje definerende artikkel om evigvarende fred snakker om gjestfrihet. Overskriften er fritt oversatt som følger: "Loven om

¹⁰ Wikipedia, "Perpetual peace"; tilgjengelig på http://en.wikipedia.org/wiki/Perpetual_peace; besøkt 31 oktober 2010.

verdensborgerskap skal være begrenset til forutsetninger av universell gjestfrihet”¹¹ Jeg vil sitere de første setningene av denne artikkelen. Fritt oversatt:

”Her, som i tidligere artikler, er det ikke et spørsmål om velvilje for våre medmennesker, men om rett. Gjестfrihet betyr retten til en utlending om å ikke bli behandlet som en fiende, når han kommer til en annens land. En kan nekte å ta imot ham, så lenge dette kan gjøres uten å forårsake hans ødeleggelse, men, så lenge han okkuperer dette stedet, kan en ikke behandle ham med fiendlighet. Det er ikke retten til å være en permanent besøkende en har muligheten til å kreve. En spesielt tjenende avtale ville vært nødvendig, for å kunne gi en utlending retten til å bli en medborger for et gitt tidsrom. Det er kun en rett til et midlertidig opphold, en rett til å samhandle, som alle mennesker har. Dette er en rett de innehar, basert på deres felles kontrol over jordens overflate, hvor, som en globe, er noe de ikke kan løsrive seg fra, og derfor er nødt til å tolerere hverandres tilstedeværelse. Opprinnelig hadde ingen noen spesiell rett til konkrete deler av jorden.”¹²

Dersom vi nå setter dette opp mot Levinas’ ”Totality and Infinity”, får vi en situasjon hvor Levinas og Kant til en viss grad er på kollisjonskurs. Kant fokuserer på at den fremmede innehar retten til å besøke nye områder som gjest. Men den fremmede kan ikke uten videre bosette seg permanent. Da stilles det krav til den fremmede. Kant skriver at alle har en iboende rett til å samhandle, men verten har samtidig også retten til å avvise fremmede dersom det ikke forårsaker deres ødeleggelse. Det jeg vil frem til ved å henvise til Kant fra Levinas’ perspektiv, er at når det på forhånd er fastsatt hvilke rettigheter verten og den fremmede innehar, er gjestfriheten en del av totaliteten. Hvordan møtet mellom ”selvet” og ”den annen” utarter seg, defineres av deres roller. Dersom en skulle klare å forholde seg til ”den annen” kun ved hjelp av vedkommendes siste handling, har man stengt ute alle slike forutsetninger. Og dette ekskluderer også rollene som vert og fremmed. Bakgrunnen til både vert og gjest blir irrelevant.

Med dette vil jeg henvise til boka ”of hospitality” av Anne Defourmantelle og Jacques Derrida. Derrida presenterer her sin definisjon av ubegrenset gjestfrihet. Min egen

¹¹ ”The law of world citizenship shall be limited to conditions of universal hospitality.” Kant, Immanuel (1795) *”Perpetual peace: A philosophical sketch”*. Tilgjengelig på

<http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/kant/kant1.htm>; besøkt 2. november 2010.

¹² Kant, Immanuel: 1795: *”Perpetual peace: A philosophical sketch”*. Tilgjengelig på <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/kant/kant1.htm>; besøkt 2. november 2010.

oversettelse:

å gi den nylig ankomne alt av sitt hjem og seg selv, gi han eller henne ens eget, vårt eget, uten å spørre etter et navn, kompensasjon, eller den minste fullførelse av en forutsetning til gjengjeld.¹³

Derrida skriver i i samme bok at man kan tvinges til å bryte lovene om gjestfrihet. Derrida henviser her blant annet til Kants "Definitive articles of perpetual peace", som legger forutsetninger for hvordan gjestfrihet skal utvises under lov. Her hevder Derrida at ved å integrere gjestfrihet under lov på måten Kant gjør, plasserer man gjestfrihet under loven, istedet for over den. Derrida mener at i stedet for at gjestfriheten skal være underlagt loven, så skal den uendelige idéen om gjestfrihet motstå loven i seg selv (Derrida og Duforumantelle 2000:71). Man kan for eksempel bruke følgende sitat fra samme bok, for å illustrere komplikasjonene som oppstår for gjestfrihet, når den er fastsatt under lovverk:

Det er som om gjestfrihet var det umulige. Som om loven om gjestfrihet definerte denne umuligheten, som om det kun var mulig å begå et overtramp mot den, som om loven om absolutt, uforutsettende, kravløs gjestfrihet, slik som det kategoriske imperativ om gjestfrihet, krevde at vi bryter alle lovene av gjestfrihet.

Nemlig forutsetningene, normene, rettighetene og pliktene som er pålagt verter og vertinner, eller de menn og kvinner som gir en velkomst, såvel som på de menn og kvinner som mottar velkomsten. (Derrida og Dufourmantelle 2000: 75-77)¹⁴

Total gjestfrihet forutsetter blant annet at ingen krav stilles til den fremmede. Det er vanskelig å se for seg hvordan et slikt syn på gjestfrihet kan utøves i praksis. Som en av mine informanter sa, så "vil det aldri skje, at vi slutter å låse bilene våre". Men den totale gjestfrihet er interessant fordi vi ved hjelp av den kan sette vår egen begrensede gjestfrihet i kontekst. Vi kan bruke et slikt prinsipp til å oppdage hvilke begrensinger vi selv både bevisst og ubevisst har satt for vår egen gjestfrihet. Hvilke krav er det egentlig vi stiller? Og hvilke plikter har man som en vert eller vertinne? For dette prosjektet er det primært krav og

¹³ to give the new arrival all of one's home and oneself, to give him or her one's own, our own, without asking a name, or compensation, or the fulfilment of even the smallest condition" (Derrida og Dufourmantelle 2000:77)

¹⁴ " it is as though hospitality were the impossible: As though the law of hospitality defined this very impossibility, as if it were only possible to transgress it, as though *the* law of absolute, unconditional, hyperbolic hospitality, as though the categorical imperative of hospitality commanded that we transgress all the laws (in the plural) of hospitality, namely the conditions, the norms, the rights and the duties that are imposed on hosts and hostesses, on the men or women who give a welcome as well as the men or women who receive it. (Derrida og Dufourmantelle 2000: 75-77)

forutsetninger for gjestfrihet som er av stor interesse. Jeg har ikke i intervjuene forsøkt å få informantene til å forestille seg hvordan de eventuelt kunne, eller ikke kunne fullstendig overgi sitt hjem til en fremmed. Det interessante for dette prosjektet er hva en vert eller vertinne aksepterer fra den fremmede. Hvilke restriksjoner som settes, og hvilke forventninger man har til den fremmede. Spesielt forventninger har vist seg å være svært viktige i forhold til dette prosjektets overordnede mål, nemlig å drøfte og dekonstruere begrepet fremmedfrykt, og samtidig høre hva informantene både synes om fremmedfrykt, og hvordan de selv forholder seg til fremmedfrykt.

I mine intervjuer har informantene blitt fremstilt som verter og vertinner, eller "dem som tar i mot". Innvandrere er fremstilt som "de fremmede, eller "de besøkende". Under intervjuene har jeg forklart kort hva som er forskjellen på total og begrenset gjestfrihet, basert Derridas definisjon. Deretter spurte jeg hvilke krav informanten selv stiller til en ukjent. For eksempel en innvandrere som søker asyl i Norge. Jeg fant overraskende mange fellestrekk mellom informantene på dette spørsmålet. Det tydeligste eksempelet er at informantene ønsker noe bakgrunnsinformasjon om asylsøkeren det gjelder. Flere av informantene ønsket å stille spørsmålene: "Hvorfor er du her?" Eller, "Hva kan vi gjøre for deg?"

Hjemmet

Flere av informantene brukte sitt hjem som et utgangspunkt når de presenterte eksempler på sin egen holdning til gjestfrihet. Dette kommer ikke som noen stor overraskelse. Hvis det er et sted man enkelt kan erklære seg som vert eller vertinne, så er det i eget hjem. Der er man som regel verten eller vertinnen i boligen. Det er likevel interessant at så mange av informantene kunne vise til konkrete eksempler på hvordan de ville reagert på en gitt situasjon i eget hjem. Det kommer tydelig frem fra intervjuene at informantene har tenkt nøye gjennom hvordan man skal utvise gjestfrihet, og hvordan man begrenser sin gjestfrihet, når man har besøk. Feltarbeidet har gitt meg inntrykk av at informantene har reflektert mye over hva som er akseptabel eller ikke akseptabel oppførsel, både fra seg selv, og fra den besøkende. Flere av informantene henviste til hvordan de ville reagert i forskjellige situasjoner. Informantene var ikke redde for å si at de stilte flere krav til gjester i eget hjem. Et konkret eksempel som flere av informantene brukte, var venner eller bekjente som trengte en midlertidig plass å bo. Her var ikke informantene redde for å si at de forventer at

den besøkende sier hvor lenge vedkommende har tenkt å bli værende, eller at gjestene skulle holde seg borte fra enkelte rom.

På spørsmål om hvordan informantene vil definere sin egen gjestfrihet, er svarene varierte. Der er likevel noen fellestrekk som går igjen: Det er åpenhet, og det å "ta imot" andre mennesker. Informantene var opptatt av å sette dette i sin egen kontekst. Noen nevnte et besøk i eget hjem som eksempel. Man bør tilby mat, drikke og en soveplass, eller noe så enkelt som en kopp kaffe. En informant som er kristen, nevnte nestekjærlighet, og at man skal behandle sin neste som seg selv. Dette viser et individuelt perspektiv, som også andre informanter nevnte. Det er individuelt hvordan man fremviser gjestfrihet.

Definisjonene til informantene innebærer at de setter sitt individuelle preg på hvordan de fremviser sin gjestfrihet, og samtidig definerer åpenhet og mottakelse som grunnleggende for god gjestfrihet. Med andre ord kan man ifølge mine informanter tolke hva åpenhet og mottakelse er på et individuelt plan, samtidig som at disse to begrepene danner grunnlaget for hvordan god gjestfrihet skal utøves i praksis. Som et resultat av dette, er hva informantene mener med disse begrepene noe varierende. Noen påpeker generøsitet som viktig, og andre påpeker viktigheten av å være fri for fordommer. Flere av informantene har også påpekt at å være hjelpsom er gjestfrihet, og å vise imøtekommenhet i forhold til de behovene som skulle oppstå. En informant brukte et godt eksempel på dette. Jeg siterer:

Generelt er det [gjestfrihet anm.] at dersom noen besøker deg, gir du mat og drikke, og en soveplass om nødvendig. Man skal hjelpe dem som trenger det. Hvis man går fra hytte til hytte i fjellet for eksempel. Dersom jeg finner en privathytte, regner jeg med at de tar meg inn, og hjelper meg med klestørk og eventuelt mat. (informant)

Årsaken til at jeg velger å bruke dette sitatet, er at erfaringen kan brukes i kontakt med innvandrere. Dersom man banker på døra til en tilfeldig hytte på fjellet, og spør etter hjelp, er man etter all sannsynlighet en helt fremmed person for hyttens beboere. Det samme er en flyktning eller asylsøker for nordmenn. Man har ikke noe forhold til den besøkende fra før. Dette har relevans for dette prosjektet, med tanke på at både flyktninger og asylsøkere har forskjellige behov. Informanten sier vi skal hjelpe dem som trenger det. Man kan dermed tolke det dithen at også både asylsøkere og flyktninger skal få den hjelpen de trenger, i henhold til denne informantens eksempel på god gjestfrihet.

Dersom vi nå går tilbake til påstanden om at gjestfrihet kan forstås svært individuelt, vil jeg si meg enig med informantene. Når jeg reflekterer over hvilke handlinger som for

andre gjenspeiler god gjestfrihet, er jeg enig i påstanden om at det ikke finnes en klar oppskrift på hvordan man fremviser gjestfrihet ”punkt for punkt” i Rogaland. Informantene valgte åpenhet og imøtekommenhet som grunnleggende stikkord for god gjestfrihet. Hvordan folk bruker forskjellige metoder, er avhengig av både personlighet og egne reaksjonsmønstre. Med andre ord er hvordan man tar imot noen, individuelt og basert på hva verten eller vertinnen selv synes er viktig. At den man viser gjestfrihet ovenfor skal føle seg velkommen, er grunnleggende hos mine informanter. Det er likevel ingen som presenterer en klar fasit på hvordan man får noen til å føle seg velkommen i praksis. Informantene bruker i hovedsak seg selv som eksempler, basert på hva de selv synes er viktig. For mine informanter var åpenhet og imøtekommenhet, og det å være fri for fordommer, basisen for deres individuelt utførte gjestfrihet.

Kulturelle betingelser for gjestfrihet

Dette prosjektet har foregått i Rogaland fylke. Flere av informantene har understreket at det er visse elementer som er naturlige når man skal være gjestfri. At flere av informantene har tilbudt meg kaffe under intervjuet, og at en informant også påpekte at ”jeg gav deg ihvertfall kaffe”, er eksempler på dette. Det ble påpekt at å tilby kaffe når det er tilgjengelig, er normal høflighet. Flere av informantene betegnet å tilby kaffe som et naturlig element i kulturen i Rogaland.

Det er her jeg ønsker å understreke et skille mellom gjestfrihet og norm. Stikkordet er folkeskikk. Å tilby kaffe er et lite eksempel på hva som kan regnes som god folkeskikk i Rogaland. En informant understrekte dette. Hvordan man fremviser gjestfrihet er individuelt, samtidig som det finnes noen handlinger som regnes som normal gjestfrihet. Enkelte elementer kan man forvente som besøkende. Eller man blir ihvertfall ikke overrasket dersom de blir introdusert. Likevel er det som forventes av både gjest og vert/vertinne individuelt. Spesielt hvordan verten eller vertinnen velger å fremvise, eller ikke fremvise gjestfrihet.

Jeg tror disse personlige oppfatningene kan være en årsak til at det finnes så få eksempler på hva man som gjest kan forvente hos informantene. Å få en kaffekopp når man er på besøk, ihvertfall dersom man ikke bare ”står i byslaget” som en informant påpekte, er noe man muligens kan forvente i Rogaland. Men ut over det er det i hovedsak snakk om grunnleggende prinsipper for hvordan man bør ta imot besøkende. Informantene fokuserer

som nevnt på åpenhet, imøtekommenhet, og fordomsfrihet. Likevel er det høyst individuelt hvordan informantene setter disse teoriene ut i praksis.

Gjestfrihet i forhold til informantenes besvarelser

Hvorvidt informantenes definisjoner av gjestfrihet er i samsvar med deres besvarelser på ulike spørsmål som er diskutert i kapittel tre til fem, er sentralt for dette prosjektet. Jeg kan allerede nå slå fast at det helt klart finnes samsvar mellom informantenes definisjoner av gjestfrihet, og hva de har svart på sentrale spørsmål i intervjuene. Jeg vil først presentere temaet hvor denne problemstillingen er tydeligst. Det er i forhold til innvandring. Som jeg presiserte i kapittel fire, så frykter ikke informantene innvandrere fordi de er fremmede. Det sentrale er hva informantene forventer av nye innbyggere, og hva de mener er gode fremgangsmåter for å få innvandrere skikkelig integrert i samfunnet.

Sosiale relasjoner blir fremhevet når det er snakk om innvandreres valg av bosted. Påkjenninger innvandrere kan oppleve dersom de blir plassert i distriktene for å unngå etablering av innvandrerstrøk, fremheves.

Det må understrekes at resultatene fra feltarbeidet bærer preg av en gjennomgående positiv holdning til å hjelpe innvandrere som behøver hjelp. Forutsetningen er at hjelpen innvandrere trenger er autentisk. Jeg skal nå vise til sentrale funn i andre deler av mine data, som henviser til holdninger som gjenspeiles når informantene svarer på spørsmål om gjestfrihet.

Arbeidslivet

I kapittelet om språk så vi at informantene har fremhevet viktigheten av å kunne det norske språket skikkelig. Slik får de gode muligheter for å få jobb i norsk arbeidsliv. Beherskelse av norsk, både skriftlig og muntlig, blir av informantene sett på som et stort pluss for en innvandrer på jobb i Norge.

Mye av inspirasjonen til dette prosjektet er som jeg har forklart i innledningen, at jeg har registrert mye skepsis til innvandrere og innvandring påvirkning i Rogaland. Et konkret eksempel på dette er en slengbemerkning jeg har hørt flere ganger: "innvandrere kommer her og tar jobbene våre". Denne påstanden var det ikke et eneste tilfelle av under mitt feltarbeid. Ingen av informantene så mye som antydte at arbeidskraft fra utlandet kunne svekke deres egne karrieremuligheter. Tvert i mot har informantene sterke meninger om

hvordan innvandrere bør gå frem for å få seg en grei jobb i Rogaland. I stedet for å bekymre seg for økt konkurranse på arbeidsmarkedet, har informantene reflektert over hva innvandrere bør gjøre får å lykkes der. Intervjuene bærer preg av at informantene mener utenlandsk arbeidskraft er nødvendig i Norge. Informantene ønsker innvandrere velkommen til arbeidsmarkedet, samtidig som de forsøker å komme med gode tips til hvordan innvandrere kan få de beste muligheter til å lykkes i arbeidslivet. I dette tilfellet er det snakk om å lære seg norsk språk. Det kommer tydelig frem fra kapittelet om språk at informantene ser på innvandreres arbeidskraft som muligheter, heller enn problemer. Her finnes det klare likhetstrekk med flere av de tydeligste fellestrekene i informantenes besvarelser som omhandler gjestfrihet: Man skal være åpen og imøtekommende, og hjelpe dem som trenger det.

Imøtekommenhet og morsmål

I kapittel tre skrev jeg at informantene ikke sa spesielt mye om i hvilken grad innvandrere vektlegger sitt eget morsmål. Under avsnittet om morsmål diskuterte jeg hvorfor mange innvandrere sterkt vektlegger å lære morsmålet sitt til sine barn. Spørsmålet jeg da vil stille i en kontekst hvor gjestfrihet er temaet, er hvorfor informantene ikke nevnte dette punktet. Spesielt når de fleste nevnte imøtekommenhet som et viktig element i god gjestfrihet. Jeg har inntrykk av at svaret er enkelt. Jeg tror det er en situasjon som er vanskelig å sette seg inn i følelsesmessig, dersom man ikke selv har vært presentert for problemstillingen. Dersom vi tenker rent pragmatisk, kan man lett komme til de samme konklusjonene som informantene i stor grad har kommet til: Innvandrere bør beherske norsk muntlig og skriftlig raskest mulig for å få gode jobbmuligheter, og bør snakke norsk med sine barn slik at de har de samme forutsetningene til å lykkes som sine medelever. Å lære seg det norske språket vil med andre ord hjelpe innvandrere i deres nye liv i Norge, og derfor bør de prioritere det over sitt eget morsmål. Som jeg skrev i samme kapittel, er språket en viktig del av en persons identitet. Når vi nå diskuterer problemstillingen går det an å forstå at å la sitt eget språk vike for et annet av rent praktiske årsaker, kan være en stor følelsesmessig utfordring for dem det gjelder. Likevel tror jeg at det er en problemstilling det er lett å glemme dersom man ikke selv er innvandrer. Jeg tror denne problemstillingen ville fått mye mer plass i intervjuene dersom det var innvandrere som ble intervjuet.

Selv om dette er en problemstilling som er lite nevnt i intervjuene, vil jeg likevel på

ingen måte påstå at dette bør sees på som mangel på imøtekommenhet i forhold til innvandrere, hos mine informanter. Dersom det derimot hadde blitt konkludert direkte med at innvandrere bør ofre sitt eget språk for det norske språk, uavhengig av eventuelle følelsesmessige belastninger, kunne jeg kommet til en slik konklusjon. Min konklusjon er heller at enkelte problemstillinger er det vanskelig å registrere dersom man selv ikke har noen følelsesmessig erfaring på området. Man kan ikke forvente at alle mennesker skal ha reflektert over alle tenkelige problemstillinger som angår et gitt tema. Likevel kan det ha stor interesse for både meg selv og andre som studerer eller jobber med integreringsprosesser.

Kvinnesyn

I kapittel fire skrev jeg om synspunkter på kvinnesyn som kom frem i intervjuene. Her blir blandt annet kontantstøtteordningen diskutert. Det var spesielt en informant som snakket mye om kontantstøtten. Informanten var selv tilhenger av ordningen, og begrunnelsen var valgfrihet. "Så lenge de har oppholdstillatelse er det en selvfølge at de skal få kontantstøtte. Det spiller ingen rolle hvor du er fra. Valget er ditt." (Informant)

Det er kun denne informanten som utdyper funksjonene til kontantstøtten. Informanten mener det er opp til den enkelte kvinne å velge om hun vil ha kontantstøtte eller ikke. Informanten mener kvinnens opphav er fullstendig irrelevant. Samtidig er det flere informanter som har påpekt at det er for mange hjemmевærende kvinner blant innvandrere i Norge. At spesielt muslimer har tradisjonelle kvinnesyn, er ett av argumentene som er brukt for å underbygge dette. Mer konkret påstås det at det er vanligere blant muslimer med hjemmевærende mødre, enn for den øvrige norske befolkning. Flere av informantene har påpekt at dette "tradisjonelle kvinnesynet" er et hinder for muslimske kvinner som kommer til Norge. Likevel stilles det ikke spørsmål om hvordan den muslimske kvinnen selv oppfatter situasjonen. Informantene forteller hvordan de selv mener det burde være. De prøver å se for seg hvordan muslimske kvinner uten store sosiale nettverk kan trives og ha det bra i Norge, selv om det kun er en informant som utdyper eventuelle konsekvenser av kontantstøtteordningen. Jeg tolker det dithen at informantene mente implisitt at det er bra for innvandrerkvinner å komme seg ut av huset og aktivt delta i samfunnet. Men som jeg forklarte, så lurer jeg fremdeles på hva en muslimsk kvinne selv ville sagt om saken. Det er ingen informanter som stiller spørsmålet "hva er viktig for deg?" til den muslimske kvinnen. For alt vi vet, kan det hende muslimske kvinner synes kontantstøtte er et hinder for deres

muligheter til å komme seg ut i samfunnet, fordi de dermed kan få en inntekt uten å arbeide. Men det finnes også en mulighet for at den muslimske kvinnen ønsker videreføring av kontantstøtte, fordi hun da kan velge å opprettholde det informantene kaller et tradisjonelt familiemønster. Flere av informantene har klare forestillinger av hva som er "best" for henne. Hva en muslimsk kvinne muligens tenker og føler om temaet, blir ikke vektlagt. De blir i stedet overskygget av informantenes personlige engasjement i saken. Og engasjement var det mye av. Under disse temaene bar intervjuene preg av sterke synspunkter, som flere av informantene helt tydelig hadde tenkt nøye igjennom.

Det må understrekes at samtlige informanter i dette prosjektet hadde en gjennomgående velmenende holdning i forhold til innvandreres muligheter i Norge. Det slår meg nok en gang, i likhet med det jeg har skrevet om morsmål, at det er vanskelig for informantene å sette seg inn i innvandrerenes situasjon. Likevel er det interessant å se hvor sterke meninger flere av informantene hadde om hvordan innvandrere kan få det best mulig i Norge. Informantene ønsker helt tydelig at muslimske kvinner skal ha de beste muligheter til å bli integrerte og velfungerende i det norske samfunnet. Jeg sitter nok en gang med inntrykk av at informantene muligens har vanskeligheter med å sette seg inn i innvandrerenes egne ønsker, på grunn av lite kontakt med innvandrere. Åpenhet er som nevnt et stikkord som går igjen, når informantene definerer gjestfrihet. Kanskje er det nettopp åpenhet det trengs mer av når kvinnesyn er temaet. Det trengs kanskje mer åpenhet mellom innvandrere og den norske majoriteten. Begge gruppene bør nok forklare nøyere hva de selv mener er viktig. Er det valgmuligheter, integreringslyst eller eventuell mangel på dette, tradisjon, eller helt andre årsaker som avgjør om muslimske kvinner ønsker å være hjemmeværende eller ikke? Svaret på dette kan jeg ikke finne i mine data. Dersom dette var et mål, måtte jeg etter min mening intervju innvandrere i dette prosjektet.

Når gjestfrihet er konteksten, er konklusjonen at gjestfrihet absolutt er til stede når informantene presenterer sine syn på hvordan innvandrerkvinner, og da spesielt muslimske kvinner, bør ha det. Men den er kanskje ikke så vellykket som man skulle tro. Gjestfriheten er til stede ved at informantene ønsker at kvinnene skal få et best mulig liv i Norge. Svakheten er at informantene delvis glemmer å stille spørsmål ved hvorvidt kvinnene selv er enige i deres velmenende oppfatninger.

Norsk lov og gjestfrihet

Som jeg skrev i kapittel fire, mener samtlige informanter at i Norge kommer den norske loven foran alle andre lover. Dette synspunktet kom tydeligst frem under diskusjoner om lover som er basert på religion. Dette var spesielt tydelig når informantene snakket om shari'a. Det var tydelige motforestillinger om at norske borgere skal kunne dømmes av andre lover enn den gjeldende norske loven.

Det var også svært lite aksept for at politiets uniformer skulle kunne preges av religiøse symboler. Her henviser jeg til debatten om hvorvidt muslimske kvinner skal tillates å bruke hijab som supplement til politiuniformen.

Jeg finner det interessant at informantene hadde et så konservativt syn på Norges lovsystem. Ifølge intervjuene sier informantene et unisont og kompromissløst nei til radikale forandringer av norsk lov som følge av religiøse gruppers påvirkning. Religionsfrihet er et argument informantene har brukt for å poengtere dette. Ingen religioner i Norge skal i følge informantene kunne påtvinge hele samfunnet lover som ikke har verdi for alle samfunnets borgere. Dette argumentet veier tungt når det er snakk om religion i et land som vektlegger religionsfrihet. Religionsfrihet innebærer ikke bare retten til å følge en religion. Det innebærer også retten til å ikke ha en religion, og til ikke å være tilhenger av en konkret religion. Dermed blir det i lys av religionsfrihet ikke mulighet for å bruke religiøse krefter til å endre det nasjonale norske lovsystemet. Man skal for eksempel ikke tvinge et ikketroende par til å måtte gå i kirken eller moskeen for å få realisert et ønske om å gifte seg.

Noe jeg finner interessant, er at dette står i en viss kontrast til informantenes nekting av religiøse plagg som supplement til politiuniformen. Dersom man fremmer religionsfrihet som argument for å ikke forandre norsk lov, skulle man kanskje tro at det samme argumentet også åpner for fritt valg av religiøse plagg og symboler som supplement til politiuniformen. Dette er jo i henhold til politibetjentenes frie valg av religionsutøvelse. Jeg skrev i kapittel fire at både symbolikk og tradisjon spiller inn i denne debatten. Dersom man nekter en hver form for religiøse symboler (som hijaben blir tolket som) som supplement til politiuniformen, kan man si at man indirekte symboliserer at ingen skal dømmes for noe som har sin begrunnelse i religion. Politiiuniformen skal som informantene har sagt, være nøytral. Dermed skal man slippe at politibetjenter bruker religiøse symboler når de håndhever loven, slik at man ikke får en følelse av at religion påvirker hvordan politiet behandler norske borgere. På bakgrunn av hva informantene har sagt om norsk lov, og på bakgrunn av deres

argumenter mot hijab som supplement til politiuniformen, vil jeg argumentere for at friheten til å ikke følge en konkret religions levesett er viktig for informantene. Dersom vi skal gi dette innpass i en kontekst hvor gjestfrihet står sentralt, vil jeg påstå at dette er et eksempel på frihet. I Norge skal man være under en lov som er lik for alle, og som verken skaper ekstra muligheter, eller begrensninger for en hver innbygger. Selv om dette hindrer innvandrere i å sette sitt preg på sin arbeidsuniform (I dette tilfellet politiuniformen for politibetjenter), så er det heller ingen andre som får supplere noe til uniformen. Som sagt finnes det et lite kors på toppen av riksvåpenet i uniformen allerede, men informantene mener dette enten er for lite til å gjøre noe utslag, eller at det har sin rett til å eksistere basert på tradisjon. Dersom man klarer å se bort i fra korset i riksvåpenet, åpner dette for at både innvandrere og nordmenn med norsk bakgrunn er innehavere av samme rettigheter. Dette er et eksempel på imøtekommenhet som betyr at informantene anser innvandrere som helt like under loven, som dem selv. Riktig nok mister innvandrere muligheter for å fritt velge hvilke religiøse symboler de kan bruke i sin arbeidsdag. Poenget er at det gjør også nordmenn med norsk bakgrunn. Som en informant påpekte, vil det være upassende om en kristen politibetjent bruker et svært kors i lenke rundt halsen som supplement til uniformen, når han er i polititjeneste. Problemet som likevel gjenstår, er at nekting av hijab som supplement til politiuniformen kan føre til at færre muslimske kvinner søker seg inn i politiet. Dette er desverre et resultat man vil fortsette å få, dersom informantenes meninger er de gjeldende for det norske samfunnet. Det virker som informantene helst ser at denne debatten blir tatt opp mellom norske muslimer. Kanskje det er her det trengs mer frihet i forhold til denne debatten. Er det for eksempel muligheter for bred enighet blant muslimer om at muslimske kvinner skal slippe å bruke hijab på jobb, dersom de ønsker å bli politikvinner?

Begge disse debattene, og spesielt den som handler om hijab i politiet, er eksempler på at gjestfrihet ikke bare legger til rette for muligheter, men også kan opptre begrensende. I dette tilfellet er konklusjonen at informantene ikke gir noen mennesker spesielle rettigheter. Alle skal behandles likt i samfunnet. Utdfordringen er at dersom alle skal behandles likt i samfunnet, fungerer også dette som et hinder for privilegier. Informantenes syn på både norsk lov, og på religiøse symboler som supplement til politiuniformen, er at ingen får oppfylt spesielle krav eller ønsker. Det er likt for alle, uavhengig av bakgrunn.

Meninger om FN og flyktninger

Informantenes tanker om FN og systemet for kvoteflyktninger er svært sentralt for dette kapittelet om gjestfrihet. Som jeg skrev i kapittel fire, så har de aller fleste informantene stor tillit til organisasjonen "Forente Nasjoner" (FN). FN har et kvoteflyktningssystem. Dette systemet stiller krav til hvert enkelt medlemsland om antall flyktninger landet skal, eller bør ta inn hvert år. Kravet som stilles til Norge er etter min oppfatning et sentralt spørsmål når både gjestfrihet i forhold til innvandring, og oppfatninger om innvandringspolitikk diskuteres. På grunn av dette tok jeg med spørsmål om FN og kvoteflyktninger i intervjuguiden. Kravet som stilles til Norge av FN, og tall på hvor mange kvoteflyktninger Norge aksepterer, er det følgende: I artikkelen "Nei til kvoteflyktninger", hentet fra Nrk.no, ba FNs høykommisær for flyktninger i 2004 om at Norge skulle oppgradere sitt inntak av kvoteflyktninger fra 750 til 1500 flyktninger.¹⁵ Ifølge TV2-nyhetene er tallet 1200 kvoteflyktninger pr. 28/9-2010, men regjeringen planlegger ikke å øke dette til 1500 i nærmeste fremtid.¹⁶ Dette er i samsvar med UDIs hjemmesider som bekrefter at 1200 kvoteflyktninger er tallet som er gjeldende for Norge i dag.¹⁷

Som vi kan se, er det 6 år siden tallet av FN ble oppjustert til 1500, og Norge etterlever fremdeles ikke kravet. Likevel skal det tas med i betraktning at det har skjedd en økning fra 750 til 1200 siden 2004.

Flere av mine informanter mente ikke bare at vi skulle ta inn det antallet flyktninger som FN anbefaler. De mente vi kunne ta inn enda flere. Begrunnelsene var i hovedsak at Norge både er et svært rikt land og et land med plass til mange flere mennesker enn dagens folketall. Informantene henviste til at det finnes nok av både penger og plass til mange flere mennesker i Norge. Noen nevnte også Norges plikt som medlemsland i FN. Vi har forpliktet oss til å ta inn vår del av flyktninger som har måttet flykte fra krig og elendighet rundt om kring i verden. Dermed skal vi leve opp til organisasjonens krav til Norge som nasjon. Flere av informantenes oppfatninger av hvor mange flyktninger vi bør ta inn årlig, er dermed større enn det som er det reelle tallet i dag.

Likevel skal det også nevnes at det finnes eksempler som strider med denne

¹⁵ Nrk.no, "Nei til kvoteflyktninger"; tilgjengelig på <http://www.nrk.no/nyheter/innenriks/3989546.html>; besøkt 6. desember 2010.

¹⁶ Tv2nyhetene.no, "Nei til flere kvoteflyktninger"; tilgjengelig på <http://www.tv2nyhetene.no/innenriks/nei-til-flere-kvoteflyktninger-3300110.html>; besøkt 29. oktober 2010.

¹⁷ Utlendingsdirektoratet, "Overføringsflyktninger"; tilgjengelig på <http://www.udi.no/Sentrale-tema/beskyttelse/Asylsokere-og-flyktninger/Overforingsflyktninger/>; besøkt 29. oktober 2010.

oppfatningen i mitt feltarbeid. Det ble hevdet at norsk innvandringspolitikk er så feilslått at det ble krevd full innvandringsstopp frem til vi klarer å ta skikkelig vare på de innvandrerene som allerede er her. Dette gjaldt spesielt flyktninger. Den informanten som var sterkest for midlertidig innvandringsstopp, påpekte at flyktninger ofte har behov for hjelp. Flyktninger kan ofte ha vært gjennom svært traumatiske opplevelser som krever vår oppmerksomhet. Målet er at flyktingen skal få det bra i Norge. Det må påpekes at det ikke manglet på generøsitet på dette punktet. Informanten som ønsket full stopp, brukte ikke mangel på penger, eller plassmangel som begrunnelse for dette. Problemet informanten ville få frem, var at kapasiteten det norske samfunnet har til å gi flyktninger et verdig liv, og dets evne til å ta imot flyktninger med spesielle behov, allerede er sprengt.

Det bør nevnes at også informanter som enten var fornøyd med dagens kvoteflyktningsordning eller ville øke den, kunne nevne kapasitet som en forutsetning for fremtidig flyktningstrøm til Norge. Likevel har flertallet av informantene konkludert annerledes enn informanten som mener Norges kapasitet for mottak av flyktninger allerede er sprengt. Flertallet var positive til at Norge tar imot kvoteflyktninger, samtidig som flere likevel ikke var redde for å si at kapasitet til å ta imot flyktninger på en god måte er et forbehold. Ordet "kapasitet" er svært interessant når det reflekteres over hvordan dette passer, eller ikke passer inn i en gjestfrihetskontekst. Hva er det egentlig som sies når man begrunner en eventuell brems i inntak av flyktninger på grunn av kapasitetsproblemer? Er det det nåværende norske samfunnet vi må passe på at forblir ivaretatt, eller er det flyktingenes tilbud som må være gode nok? Basert på hva som ble sagt i intervjuene, velger jeg å si informantene tar hensyn til begge disse problemstillingene. Informantene fokuserer både på å opprettholde orden og sikkerhet i Norge, samtidig som flere fremstår som fokuserte på at flyktninger som kommer til Norge, skal få den hjelp de har behov for. Jeg vil her spesielt trekke frem informanten som fant det ubegripelig at det finnes et rehabiliteringssenter for traumatiserte flyktninger på Østlandet, som ligger like ved en skytebane. Dette er et eksempel på omtanke for flyktingene. Informanten mente plasseringen førte til at flyktingene som bor på senteret, igjen blir eksponert for lyder fra våpen av forskjellig slag. Dersom flyktingene det gjelder er sterkt traumatiserte på grunn av krigføring i sitt opprinnelsesland, er en skytebane like ved senteret mildt sagt lite fornuftig.

Når det gjelder argumenter for å bremse innvandring, er det interessant at ingen informanter la særlig vekt på økonomiske forhold. Noen informanter nevnte konkret i

intervjuene at det ikke skal stå på penger, når det gjelder en flyktnings muligheter for å få seg et trygt og verdig liv. Jeg har ingen eksempler basert på økonomi som taler for det motsatte.

Det som derimot må understrekes, er at sikkerhet blir fremhevet som svært viktig av flere informanter. Selv om mulighetene og potensialet ligger til rette for inntak av flyktninger, er samfunnssikkerhet en forutsetning. Noen informanter nevnte tilbudet for psykiatrisk behandling som eksisterer for flyktninger i dag. Dersom kapasiteten på dette feltet blir full, kan man verken tilby flyktninger hjelpen de har krav på, eller garantere for sikkerheten i samfunnet. Som flere informanter nevnte, er det ikke akseptabelt at samfunnet får flere psykisk ustabile, og potensielt farlige mennesker som et resultat av manglende psykiatrisk behandling. Et slikt tilfelle er verken i flyktingenes eller det norske samfunnet som helhets interesse.

De generelle betegnelsene informantene brukte på god gjestfrihet er åpenhet, imøtekommenhet, og å være fri for fordommer. Flere av informantene har som sagt tydelig understreket at økonomiske forhold ikke skal stå i veien for at vår del av FNs kvoteflyktninger skal få komme til Norge. Flere har også sagt at flyktninger skal få komme til Norge i henhold til FNs flyktningskrav, så sant vi har mulighet til å ta vare på dem og ivareta vår alles sikkerhet. Jeg mener det er tydelig at det ikke mangler på imøtekommenhet på dette punktet. Med få unntak hevder informantene at det er en selvfølge at vi hjelper flyktninger til et verdig liv. Dette underbygges med at det ikke ble stilt økonomiske krav for at Norge kan ta inn sin del av verdens flyktninger. I følge informantene er dette noe Norge har råd til. Jeg vil understreke at denne holdningen ikke gjaldt bare de fleste av informantene, men samtlige. Dersom noen ønsket full stans for flyktninger til Norge, var det basert på andre argumenter enn økonomi. Man kan med andre ord trygt slå fast at informantene er generøse i forhold til flyktninger.

Når vi snakker om å være fordomsfri derimot, finner jeg det nødvendig å drøfte hvorvidt oppfatningen om at flyktninger ofte trenger psykiatrisk behandling, er en fordom. Det var såpass mange informanter som nevnte psykiatri i sammenheng med flyktninger, at jeg mener man ikke kan la være å stille spørsmål om hvorvidt dette er en fordom eller ikke. Min konklusjon er at det ikke er fordomsfullt i denne sammenhengen. Det må presiseres at selv om informantene mener vi skal ha et skikkelig tilbud til flyktninger som trenger slik behandling, trenger ikke dette implisitt bety at det på forhånd finnes en oppfatning om at

flyktninger har psykiatriske problemer. I intervjuene fremstår det heller som at informantene ønsker å formidle at dersom flyktninger har behov for psykiatrisk behandling, så skal de få det. Psykiatrien er et felt hvor det i tillegg er vanskelig, om ikke umulig, å finne statistikk på slikt. Dette kommer blant annet som et resultat av streng taushetsplikt i psykiatrien. Likevel er det ingen hemmelighet at ihvertfall noen flyktninger sliter med traumer etter fryktelige opplevelser fra sitt opprinnelsesland eller fra reisen til Norge. Det betyr ikke at jeg uten videre skal fremme noen påstand om at flyktninger er overrepresentert verken i psykiatrien eller i andre deler av helsevesenet. Jeg vil få frem det jeg har inntrykk av at informantene ønsker å formidle. Det er at de antar at en del flyktninger antageligvis har behov for hjelp av helsevesenet, og at disse forholdene må ligge til rette dersom vi skal ta imot flyktninger på en verdig måte.

Den endelige konklusjonen er at det finnes samsvar mellom de fleste informantenes grunnleggende stikkord om hva som er god gjestfrihet, og deres syn på hvordan det norske samfunnet skal forholde seg til, og håndtere FNs flyktningekrav.

Sammendrag

I dette kapitlet har vi sett på det følgende:

Informantene valgte ofte å bruke sitt eget hjem som arenaen hvor de fremviser og begrenser sin gjestfrihet. Samtidig er det tydelig at de har tenkt nøye gjennom hva de selv mener er god gjestfrihet.

Hvordan gjestfrihet fremvises og begrenses er individuelt, samtidig som stikkordene for god gjestfrihet er åpenhet, imøtekommenhet, og fordomsfrihet. At en skal hjelpe dem som trenger det, var en oppfordring som gikk igjen hos informantene.

Informantene tegner et skille mellom gjestfrihet og folkeskikk. Folkeskikk er elementer en kan forvente når man er gjest hos noen i Rogaland. Å tilby kaffe er et eksempel på noe informantene regner som god folkeskikk i Rogaland.

Informantene ønsker innvandrere velkommen på jobbmarkedet, og kommer med tips for hvordan de kan lykkes når de er på jakt etter jobb. Samtidig er de ikke redde for den økte konkurransen dette innebærer på jobbmarkedet.

Det er tilsynelatende vanskelig for informantene å sette seg inn i hvordan det oppleves følelsesmessig å nedprioritere sitt morsmål til fordel for ens nye hjemlands offisielle språk. Dette er likevel ikke overraskende, da slike problemstillinger er vanskelige å

sette seg inn i dersom en ikke har opplevd en lignende situasjon selv. Det samme gjelder hvordan det føles å være muslimsk kvinne som oppfordres til å følge et "norsk familiemønster". Meningene blandt informantene er sterke, samtidig som de til en viss grad overskygger ønskene til kvinne det gjelder, når konteksten er gjestfrihet.

Det fremstår som tydelig at informantene på alle måter ønsker at innvandrere i Norge skal få det best mulig i sitt nye hjemland.

Informantene er positive til FNs flyktningkrav til Norge, og mener med kun ett unntak at disse skal følges. Flere mener også at antallet flyktninger Norge tar inn, kan økes. Ingen mente at økonomi skulle være avgjørende for hvor mange flyktninger Norge tar inn hvert år. Forutsetningen er at vi har kapasitet til å gi flyktningene den behandlingen de trenger, og samtidig opprettholde en høy grad av samfunnsikkerhet.

Det finnes i stor grad samsvar mellom informantenes øvrige besvarelser, og deres definisjoner av gjestfrihet som er presentert i dette kapittelet.

Kapittel syv

ER DET FREMMEDFRYKT?

Hovedproblemstillingen til dette prosjektet har vært det følgende: "Er det fremmedfrykt? Noen svar fra unge voksne i Rogaland." I de forskjellige kapitlene på veien hit mot konklusjonen, har jeg flere ganger slått fast at fremmedfrykt er noe man finner svært lite av hos mine informanter. I dette kapittelet skal vi se nærmere på de viktigste punktene som underbygger teorien om at informantene ikke er nevneverdig påvirket av fremmedfrykt. Jeg har også skrevet noen sider om nyhetsoppslag hentet fra England og Sverige, for å peke på forskjeller mellom disse to landene og Norge.

Til å begynne med vil jeg komme med en påstand om at informantene mine har et syn på innvandring og muslimer som kan virke spesielt, i forhold til hva man kan få inntrykk av at folk flest har, når man tenker over hva man ser i media. Jeg vil her henvise til noen oppslag som kan relateres til innvandringsfiendlighet i Sverige og England:

Den 19/11-2010 var det valg i Sverige. Det endte med at det innvandringsfiendtlige

partiet "Sverigedemokratene" kom inn i den svenske riksdagen. Ifølge tv2nyhetene.no fikk Sverigedemokratene 5.7 prosent oppslutning i dette valget.¹⁸

Den 8/11-2010 kunne man lese i Aftenpostens nettutgave at innvandrere i byen Leicester i England er redde for den innvandringsfiendlige organisasjonen "English Defence League", som erklærer seg som en organisasjon som arbeider mot spredning av islam i Storbritannia, og som har over 40000 sympatisører på nettstedet Facebook.¹⁹

Spørsmålet jeg stiller som følge av at land rundt Norge er preget av sterk innvandringsfiendlighet, er hvorfor dette per dags dato er så lite representert i Norge. Den innvandringsfiendlige og nasjonalistiske organisasjonen Vigrid er kjent i Norge. Men den får sjelden oppmerksomhet i media for tiden. Det innvandringskritiske partiet Norgespatriotene stilte til stortingsvalg i 2009, men ble som en følge av dette valget nedlagt, fordi partiet kun fikk 184 stemmer.²⁰ Det er Norgespatriotene jeg vil bruke som eksempel på et skille fra de nevnte eksemplene fra Sverige og England. Hvorfor fikk Norgespatriotene kun 184 stemmer, når Sverigedemokratene fikk 5.7 prosent oppslutning i Sverige, og English defence league har 40000 tilhengere på Facebook?

Jeg ser ikke bort ifra at en del mennesker som er mot innvandring, stemmer på Fremskrittspartiet i Norge. Det blir likevel feil å sammenligne Fremskrittspartiet med Norgespatriotene, Sverigedemokratene, og English Defence League. Fremskrittspartiet er ikke et parti som utelukkende jobber for brems i innvandring, slik Sverigedemokratene gjør, og Norgespatriotene gjorde. De er heller ikke et parti som åpent forakter islam i Europa, selv om de med innføringen av begrepet "snikislamisering" fikk mye kritikk for å være islamfiendlige. Poenget er at Fremskrittspartiet ikke bruker nesten alle sine krefter på å stoppe innvandring, slik Norgespatriotene gjorde, og Sosialdemokratene og English Defence League gjør. Norge har betydelig mindre oppslutning rundt partier eller organisasjoner som utelukkende mener at innvandring og "islamisering" er et problem.

I artikkelen om English Defence League i Leicester nevnes arbeidsledighet og politikeres manglende fokus på arbeiderklassen, som mulige forklaringer på hvorfor misnøyen med innvandring er så stor. I tillegg står det i samme artikkel at Leicester ligger

¹⁸ Tv2nyhetene.no, "Valgnatt i Sverige"; tilgjengelig på <http://www.tv2nyhetene.no/valgnatt-i-sverige-3292363.html>; besøkt 9. november 2010.

¹⁹ Hurum, Eirin, "Der islam har blitt fienden"; tilgjengelig på <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article3891998.ece>; besøkt 9. november 2010.

²⁰ Berge, Jørgen, "Legger ned partiet og beklager"; tilgjengelig på <http://www.nettavisen.no/nyheter/valg/article2713728.ece>; besøkt 9. november 2010.

ann til å bli Europas første by hvor innvandrere er i flertall.

Sverige har ingen byer hvor minoriteter med utenlandsk opprinnelse til sammen er større enn befolkningen av svensker med svensk opprinnelse. Men både England og Sverige har til felles at de ble hardere rammet av finanskrisen i 2009, enn det Norge ble. Norge klarte seg som kjent godt gjennom finanskrisen, selv om 2009 heller ikke i Norge var et godt økonomisk år, med tanke på permitteringer og nedskjæringer i mange sektorer. Likevel tror jeg det kan være av betydning at så få mistet jobbene sine i Norge. Jeg ser ikke bort ifra at dette kan være noe av forklaringen på hvorfor ingen av mine informanter ønsket å hindre innvandrere tilgang til arbeidsmarkedet. Informantene var ikke redde for at egne muligheter på arbeidsmarkedet skulle svekkes som en følge av konkurranse fra innvandrere. Som jeg forklarte i kapittel seks var informantene snarere villige til å hjelpe innvandrere inn på arbeidsmarkedet i Norge, heller enn å hindre dem. Informantene så ikke på innvandrere som trusler på arbeidsmarkedet, men heller som mennesker med arbeidskraft som er til hjelp for det norske samfunnet. Kanskje kan dette delvis forklares ved at Norge fortsatt har svært lav arbeidsledighet. Det er jobb for de fleste, derfor ser ikke informantene på økt konkurranse på arbeidsmarkedet som et problem. At dette prosjektet utelukkende har hentet data fra Rogaland, kan også ha hatt betydning for denne konklusjonen. Det finnes ikke grunnlag for å påstå at mine resultater kan gjenspeile ungdom mellom 20 og 30 år i hele Norge. Det var heller ikke målet. Prosjektet handler om unge voksne i Rogaland, og dette åpner for at resultatene slett ikke trenger være de samme på andre steder i Norge. Men det bør nevnes at så liten arbeidsledighet som vi har i Rogaland, kan være noe av årsaken til at mine informanter overhodet ikke ser på innvandring eller utenlandsk arbeidskraft som en trussel mot egne jobbmuligheter.

Helt fra da jeg var ferdig med mitt første intervju i dette prosjektet, har jeg sett en gjennomgående positiv holdning til innvandrere hos mine informanter. Dersom noen har ønsket innvandringsstopp i Norge, har begrunnelsen vært mangel på kapasitet til å ta imot flere innvandrere, og da primært flyktninger. Noen hentydninger til at enkelte folkeslag oftere er kriminelle enn andre, har vi sett eksempler på. Likevel finnes det ikke eksempler på frykt. Svært få eksempler ble gitt, hvor informantene hadde opplevd situasjoner som ubehagelige kun fordi det var mennesker med utenlandsk opprinnelse med i bildet. Når vi i intervjuene snakket om for eksempel hvilke mennesker som oppleves som skumle når man er på vei hjem fra Stavanger sentrum nattetid, var svarene ofte at folk som var påvirket av

rus, eller gjenger med folk som "ser kule ut", i større grad fikk informantene til å være på vakt, enn det enkeltmennesker som kun tilhørte en spesiell folkegruppe gjorde. Hvorvidt en person var beruset eller ikke, var altså viktig når informanten foretok en "trusselvurdering" av vedkommende. Hvilken hudfarge vedkommende hadde, ble ikke påpekt som relevant for situasjonen. Gjenger fikk som nevnt noen informanter til å være ekstra på vakt, men med forbehold om hvilken type folk det var snakk om. Det er ikke mye skummelt med en gjeng med dresskledte finansfolk på vei til julebord. Forutsetningen for at en situasjon skulle virke truende, var at det var en gjeng med "kule" mennesker, som gjerne lo og pratet høyt. Det skal tas med at det ikke var mange av informantene som nevnte gjenger. Likevel er observasjonen av interesse, da det sier noe om hva som oppleves og ikke oppleves som truende for noen av informantene som nevnte det. Det er utelukkende måten personene i gjengene fremstår på som kunne avle frykt, og ikke hvilken hudfarge de har.

Når jeg nå sitter og skriver det konkluderende kapittelet til dette prosjektet, må jeg si jeg er mer enn en smule overrasket. Ved prosjektets begynnelse så jeg for meg at fremmedfrykt måtte være noe man ihvertfall fant en del eksempler på, når spørsmål om innvandringspolitikk, "snikislamisering", og politiske maktforhold ble diskutert. Dette har sjeldent vært tilfellet. Informantene bærer preg av en gjennomgående positiv innstilling til innvandrere, så lenge kravene de mener bør stilles til innvandrere, forblir overholdt. Ingen informanter så for eksempel på en eventuell islamisering av Norge som et nært forestående problem. Som jeg skrev i kapittel fem, så er ikke informantene redde for at muslimer på noen måte skal ta over Norge, og at de skal innføre lover som skal gjelde borgere som selv ikke er tilhengere av islam. Det ble heller ikke uttrykt noen videre redsel for andre "skumle" forskyvninger i maktsforhold. Unntaket var noe bekymring over muslimers store evner til å bruke sitt maktpotensiale, på bekostning av mennesker som ikke klarer å bli tilstrekkelig hørt i samfunnet. Det sentrale er at informantene ikke fryktet at innvandrere en dag kan være i flertall i Norge, så lenge demokratiet fungerer, og alle blir hørt. Det som antagelig er det aller viktigste å få frem med tanke på dette, er at informantene ikke ser på islam som en fiende. Islam som religion blir ikke av informantene sett på som en trussel mot vårt etablerte samfunn. Istedenfor å frykte religionen, var de fleste informantene mer opptatte av å fremheve det positive med den. Dette styrkes ved evnen informantene hadde, til å skille det de betegnet som "ekstreme" eller "fanatiske" muslimer, og vanlige muslimer. Dette betegner jeg som et oppsiktsvekkende funn. Det må samtidig påpekes at informantene ikke

aksepterte enkelte kulturelle trekk de betegnet som vanlige blandt muslimer. De nevnte spesielt gammeldags kvinnesyn og familiemønster. Her kan man også nevne at ingen av informantene ønsket å tillate at muslimer skulle få egne garderobes i gymnastikksammenheng i norske skoler, selv om muslimer har ønsket dette. Informantene fremhevet i stedet verdien av like rettigheter for alle i det norske samfunnet. Ingen i Norge skal få spesielle rettigheter som følge av sin religiøse praksis. Det skal være likt for alle.

La oss nå gå tilbake til eksemplene fra Sverige og England som jeg brukte i begynnelsen av dette kapitlet. Det var svært få hentydninger til at informanter delte bekymringene om innvandring og islamisering, som tilhengere av Sverigedemokratene og English Defence League tydeligvis har. Innvandring og kulturelt mangfold ble som vi har sett, snarere vurdert som positivt, enn kritisert av informantene.

Definisjonen av fremmedfrykt er som vi tidligere har sett, det følgende: "Frykt og hat mot fremmede og utlendinger, eller hva som helst som er fremmed eller utenlandsk."²¹

Når vi nå oppsummerer det informantene har sagt i intervjuene som er av interesse for prosjektets konklusjon, viser det seg at man nesten ikke kan finne spor av fremmedfrykt i mine intervjuer. Dette på tross av at jeg ikke nevnte for informantene at fremmedfrykt er en sentral del av dette prosjektet. Det er med andre ord ikke noen åpenbar grunn til at informantene skulle holde eventuell fremmedfrykt tilbake, fordi de ikke ønsker å identifisere seg med dette negativt ladede begrepet. Dessuten tror jeg mine informanter ikke ville vært redde for å erkjenne det, dersom de kunne identifisere seg med dette begrepet. Intervjuene bar preg av at informantene var åpne og ærlige og ikke redde for å fortelle om det de selv mente var svakheter i sine egne personligheter, dersom de følte det var relevant. Jeg tror ikke mangel på oppriktighet på noen måte er en faktor som vil være avgjørende for dette prosjektets resultater.

At jeg skrev et helt kapittel bare om krav, kan si noe om informantenes holdninger til innvandrere, og utenlandsk påvirkning. Det virker ikke som informantene på noen måte føler at innvandringsstrømmen til Norge er ute av kontroll. Som jeg skrev i samme kapittel, var det en informant som mente kapasiteten for flyktninger allerede er sprengt. Men vedkommende gav samtidig ikke inntrykk av noen større umiddelbar bekymring for dette. Når de fleste informantene snakket om krav, bar ikke samtalene preg av stor frustrasjon over

²¹ Fear and hatred of strangers and foreigners or of anything that is strange or foreign." Merriam-Webster, "Xenophobia".

at krav ikke blir etterlevd. Det var mer snakk om finjusteringer på et konsept som til en viss grad allerede fungerer, når det var snakk om innvandringspolitikk. Intervjuene bar ikke preg av at informantene mente det trengtes betydelige endringer i innvandringspolitikken som må igangsettes umiddelbart, for å unngå en eventuell nært forestående krise. Islamisering av Norge og Europa var for eksempel et tema som knapt ble nevnt i intervjuene. Jeg finner det viktig å påpeke noe jeg merket meg når informantene snakket om krav, som så mye av dette prosjektet har handlet om. Kapittel tre og fire er begge fulle av krav som stilles til innvandrere fra informantene. Likevel bar ikke intervjuene preg av oppgitthet. Jeg har inntrykk av at informantene synes innvandrere til en viss grad er villige til å rette seg etter kravene de stiller. Det er tydelig at når informantene snakket om innvandringen til Norge i dag, så snakket de ikke om noen håpløs situasjon. Innvandrere ble ikke fremstilt som mennesker som ikke er villige til å ihvertfall til en viss grad forsøke å tilpasse seg det norske samfunnet. Innstillingen informantene hadde til innvandrere var på ingen måte fiendtlig, selv om kravene de ønsket å stille, ikke alltid ble tilfredsstilte. Jeg tror dette er med på å forklare hvorfor det finnes så lite fremmedfrykt i mitt feltarbeid. Det må likevel understrekes at jeg ikke tror informantene hadde hatt så mange krav å stille dersom de mente integreringen i Norge allerede var perfekt. Det er tydelig at informantene har lagt merke til utfordringer som fremdeles er gjeldende for integreringsprosessene i Norge.

Jeg tror også at noe av forklaringen på fraværet av fremmedfrykt hos mine informanter kan forklares ved å henvise til deres syn på andre mennesker. I kapittel fire slår jeg fast at informantene ikke tillegger noen folkeslag spesielle negative egenskaper. Med unntak av situasjoner hvor en informant har hatt konkrete negative erfaringer med representanter fra en folkegruppe, så mener stort sett informantene at ingen folkeslag i utgangspunktet er verken bedre eller verre enn andre. Jeg vil her diskutere eksempelet vi så i kapittel fire, om informanten som mente sigøynere er "tjuver og kjeltringer". Begrunnelsen til informanten som sa dette, var hyppige lommetyverier og aggressivt rosesalg i Stavanger sentrum, primært under gladmatfestivalen i juni i Stavanger hvert år. Er dette fremmedfrykt? Kan man ved hjelp av denne beskrivelsen definere informanten som en person som frykter eller hater fremmede eller utlendinger? Eller som en person som hater eller frykter noe fremmed eller utenlandsk? Jeg mener fremmedfrykt er en definisjon man kunne brukt om vedkommende. Men det ville etter min oppfatning vært misvisende. Dersom vi her stempler oppfatningene som er ytret, som fremmedfrykt, får vi en avvisning

av det reelle problemet som resultat. Informanten som er sitert, uttrykte aldri at sigøynere er skumle, eller uforutsigbare fordi de var fremmede eller ulike informanten selv. Vedkommende uttrykte i stedet frustrasjon over at sigøynere det gjaldt, ikke forholdt seg til norsk lovgivning. De drev i følge informanten med tyveri og svart arbeid, som ikke er akseptabelt verken i teori eller praksis i Norge. Informanten mente med andre ord at sigøynere er tjuver og kjeltringer, basert på vedkommendes personlige erfaringer med representanter fra folkegruppen. Dersom vi nå konstruerer en situasjon hvor informantens som følge av disse erfaringene er skeptisk til å invitere en sigøyrer hjem, fordi vedkommende er redd for å bli rundstjålet, er vi inne på et sentralt spørsmål: Hvordan gjenkjenner vi fremmedfrykt i praksis? Noen vil kanskje hevde informanten representerer fremmedfrykt fordi vedkommende på grunn av personlige erfaringer har konstruert et trusselbilde av alle sigøynere. Selv er jeg uenig i en slik påstand. Informanten har erfaringer med folkegruppen sigøynere, og det åpner for erfaringsbasert skepsis til folkegruppen. Det er ikke snakk om en informant som tror eller føler at sigøynere oppfører seg på en bestemt måte. Informantens påstand om at "sigøynere er tjuver og kjentringer" er et resultat av vedkommendes egne negative erfaringer med folkegruppen. Det er viktig å huske på at det ikke er forbudt å ha negative assosiasjoner med folk i samfunnet. Som definisjonen av begrepet tilsier, så forutsetter fremmedfrykt at personen eller personene man eventuelt frykter er fremmede. Vedkommende har personlige erfaringer med representanter fra folkegruppen. Informanten driver ikke bare og tror eller føler ting om dem. Informanten henviser til konkrete erfaringsbaserte eksempler som begrunnelser for sin påstand, som har bidratt til informantens konstruksjon av en stereotypi av sigøynere. Spørsmålet er hvorvidt det er akseptabelt å frykte, eller være skeptisk til et folkeslag basert på erfaringer, eller ikke. Skal man unngå å være skeptisk til alle folkeslag basert på et universelt prinsipp? For eksempel at alle mennesker til syvende og sist er gode? Min oppfatning er at mennesker aldri kommer til å slutte å konstruere stereotypier som den i dette eksempelet. Det som i stedet er viktig, er å ikke tillate at stereotypien fryser til, og blir en fordom. Spørsmålet vil alltid være om en er åpen for å la personlige oppfatninger av sosiale grupper bli forandret eller ikke. Vi vil alltid bli preget av våre erfaringer. Det viktige er at den siste oppfatningen man har av en sosial gruppe, ikke uten videre blir den endelige. Vi må sørge for at oppfatningen er mottakelig for ny informasjon. Man kan på sett og vis si at det handler om å gi mennesker en ny kjangs. Vi kan relatere dette til ett av informantenes grunnleggende

prinsipper for god gjestfrihet. "Å være fri for fordommer". Klarer en å endre stereotypier som følge av ny informasjon om den sosiale gruppen, har man i stor grad etterlevd dette prinsippet. Og med tanke på hvor høyt informantene verdsetter det å være fri for fordommer, tror jeg informanten som hadde konstruert stereotypien om sigøynere, er villig til å endre den dersom ny erfaring skulle foreligge i fremtiden.

Jeg vil ikke se bort ifra at informantenes felles fokus på å unngå fordommer, kan være av betydning i forhold til hvor lite fremmedfrykt som er funnet i løpet av dette prosjektet. Dersom informantene bevisst unngår å være fordomsfulle, er dette også et godt eksempel på åpenhet, som også er fremhevet av Informantene i forhold til gjestfrihet. Dette tror jeg er svært viktig å fremheve. I tillegg til at de ønsker å være frie for fordommer, har Informantene vist at de anser alle mennesker som individer med det samme potensiale på både godt og vondt, uavhengig av deres bakgrunn. Denne påstanden i seg selv er i stor grad med på å knuse en eventuell hypotese om fremmedfrykt hos mine informanter. Prinsippet strider mot begrepet fremmedfrykt i seg selv. Hvorfor skal en frykte eller hate noen eller noe, som har de samme forutsetningene, og det samme potensialet som seg selv, og sitt eget? Dette punktet blir videre forsterket ved forståelsen informantene viste for den vanskelige situasjonen innvandrere kan befinne seg i, som fremmede i et fremmed land.

Avslutningsvis vil jeg fremheve samsvaret jeg har funnet mellom informantenes syn på gjestfrihet og deres besvarelser i de øvrige kapitlene. Det finnes en gjennomgående positiv holdning til innvandring, som samtidig forsterkes av informantenes egne definisjoner av hvilke premisser som bør ligge til grunn for god gjestfrihet. Det er å være fri for fordommer, åpenhet, imøtekommenhet, og at vi skal hjelpe dem som trenger det.

Konklusjon

Fremmedfrykt er ifølge dette prosjektet ikke et utbredt fenomen hos unge voksne mellom 20 og 30 år i Rogaland.

Prosjektet har båret preg av at informantene stiller mange krav til innvandrere, og forventer at disse i størst mulig grad blir oppfylgt. Kravene stilles i hovedsak for å bedre innvandreres muligheter for å bli integrert i det norske samfunnet, slik at de får et godt liv i Norge. Informanter har flere ganger fremhevet verdien av det religiøse og kulturelle mangfoldet innvandring bidrar til. Islam betegnes ikke som en trussel mot vårt etablerte samfunn. Islam er istedet referert til som en "god" religion med flere positive trekk. Samtidig

bør det understrekes at informantene ikke var redde for å påpeke kulturelle trekk de mente var usunne hos muslimer. Dette gjaldt spesielt kvinnesyn. Det var aldri snakk om at det norske samfunnet skulle akseptere eller rette seg etter det informantene betegnet som "gammeldagse" eller "utdaterte" kvinnesyn. Istedet er det muslimene som bor i Norge, som skal tilpasse seg norsk kvinnesyn.

Heller enn å frykte innvandrere og islam, har informantene sagt klart ifra om hva de mener er de beste måtene forskjellige integreringsprosesser bør gjennomføres på. Verken islam eller muslimer er sett på med frykt eller usikkerhet av informantene. I tillegg har vi sett at informantene tegner et klart skille mellom det de betegner som "ekstreme" eller "fanatiske" muslimer, og "normale" muslimer, og samtidig presisert at de ser på de "ekstreme" eller "fanatiske" muslimene som et lite mindretall. Noe skepsis til enkelte politiske prosesser har vi sett på. Men skepsisen var rettet mot Norges politiske system. Ingen Informanter har sagt at de ikke godtar endringer som skjer på en tilfredsstillende demokratisk måte.

Det finnes klare eksempler på at informantene har forventninger til mennesker som får lov til å flytte til Norge. Men det er likevel svært viktig å understreke at informantene ikke er av den oppfatning at flere innvandrere betyr flere problemer. De har brukt mye krefter på å forklare at de ser på innvandring som en ressurs for samfunnet, både i forhold til arbeidskraft og i forhold til deres bidrag til mangfoldet. Likevel skal det tas med at informantene ikke deler en holdning om at vi bare kan åpne grensene for alle som ønsker å flytte til Norge. Kapasitet og samfunnsikkerhet er forutsetninger informantene påpeker, for at innvandrere fortsatt skal få komme til Norge.

Til slutt vil jeg fremheve synet informantene har på andre mennesker. Informantene unngikk å betegne mennesker som bedre eller verre enn andre, basert på deres opphav. Dette etiske prinsippet står i kontrast til fremmedfrykt i seg selv, og styrker min teori om at fremmedfrykt ikke er et utpreget fenomen blant unge voksne mellom 20 og 31 år i Rogaland.

Litteraturliste

Berge, Jørgen: (Publisert 23/9-2009) "Legger ned partiet og beklager". Tilgjengelig på <http://www.nettavisen.no/nyheter/valg/article2713728.ece>.

Besøkt 9. november 2010.

Brochmann Grete, Kjeldstadli, Knut: 2008: *A history of immigration: The case of Norway 900-2000*, Oslo, Universitetsforlaget

Charmaz, Kathy: 2009 (2006): *Constructing grounded theory: A practical guide through qualitative analysis*, London, SAGE publications Ltd.

Dahl, Øyvind: 2004 (2001): *Møter mellom mennesker: Interkulturell kommunikasjon*, Oslo, Gyldendal Norsk Forlag A/S

Derrida, Jacques, Dufourmantelle, Anne: 2000: *Of Hospitality: Anne Dufourmantelle invites Jacques Derrida to respond*, Stanford, California, Stanford University Press

Hammersley, Martyn, Atkinson, Paul: 2007 (1983): *Feltmetodikk: Grunnlaget for feltarbeid og feltforskning*, Oslo, Gyldendal Norsk forlag

Huraira, Abu: "Hadith nr. 27, i "Translation of Sahih Bukhari", bok 62, bind 7". Tilgjengelig på <http://www.usc.edu/schools/college/crcc/engagement/resources/texts/muslim/hadith/bukhari/062.sbt.html>.

Besøkt 29. oktober 2010.

Hurum, Eirin: (Publisert 8/11-2010) "Der islam har blitt fienden". Tilgjengelig på <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article3891998.ece>.

Besøkt 9. november 2010.

Kant, Immanuel: 1795: *Perpetual peace: A philosophical sketch*". Tilgjengelig på <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/kant/kant1.htm>.

Besøkt 2. november 2010.

Koranen: Tilrettelagt I oversettelse av Einar Berg, med et innledende essay av Kari Vogt, 2002
(2000) Gjøvik, Universitetsforlaget A/S

Levinas, Emmanuel: 1991 (1969): *Totality and infinity: An essay on exteriority*, Dordrecht,
Nederland, Kluwer Academic Publishers

Malik, Anas ibn: "Hadith - Al-Tirmidhi # 3096". Tilgjengelig på
<http://muttaqun.com/men.html>.

Besøkt 29. oktober 2010

Merriam-webster. "Xenophobia". Tilgjengelig på <http://www.merriam-webster.com/dictionary/xenophobia>.

Besøkt 30. august 2010.

Nav. "Kontantstøtte". Tilgjengelig på <http://www.nav.no/page?id=265>.

Besøkt 23. november 2010.

Nrk.no. (Publisert 10/8-2004) "Nei til kvoteflyktninger". Tilgjengelig på
<http://www.nrk.no/nyheter/innenriks/3989546.html>.

Besøkt 6. desember 2010.

Roald, Anne Sofie: 2005: *Er muslimske kvinner undertrykt?*, Oslo, Pax Forlag A/S

Samovar Larry A., Porter, Richard E., McDaniel, Edwin R.: 2007: *Communication between cultures*, sixth edition, international student edition, Belmont California, Wadsworth Publishing Company

Tv2nyhetene.no. (Publisert 28/9-2010) "Nei til flere kvoteflyktninger". Tilgjengelig på
<http://www.tv2nyhetene.no/innenriks/nei-til-flere-kvoteflyktninger-3300110.html>.

Besøkt 29. oktober 2010.

Tv2nyhetene.no. [2010] "Valgnatt i Sverige". Tilgjengelig på <http://www.tv2nyhetene.no/valgnatt-i-sverige-3292363.html>.

Besøkt 9. november 2010.

Utlendingsdirektoratet. (Publisert 18/9-2003, og sist endret 21/2-2007) "Ordlister".

Tilgjengelig på <http://www.udi.no/templates/Page.aspx?id=3396>.

Besøkt 6. desember 2010.

Utlendingsdirektoratet. (Publisert 1/9-2003, og sist endret 30/12-2009)

"Overføringsflyktninger". Tilgjengelig på <http://www.udi.no/Sentrale-tema/beskyttelse/Asylsokere-og-flyktninger/Overforingsflyktninger/>.

Besøkt 29. oktober 2010.

Vogt, Kari: 2008 (2000): *Islam på norsk: Moskeer og islamske organisasjoner i Norge*,

Cappelen Damm AS

Wikipedia. (Da sist endret 25/9-2010) "Perpetual peace". Tilgjengelig på

http://en.wikipedia.org/wiki/Perpetual_peace.

Besøkt 31. oktober 2010.

Appendix 1

INTERVJUGUIDE

1: Personlige opplysninger: Alder, kjønn, jobb, utdanning, og religion.

2: Hvordan opplever du islam?

3: a: Hva synes du om Islam, og hva er dine inntrykk av kulturene religionen bringer med seg?

b: Hvordan anser du deg selv i forhold til muslimer?

4: a: Kjenner du noen i Norge med muslimsk bakgrunn?

b: Eventuelt hvilke?

c: Har dette, eventuelt tror du dette kunne hatt påvirkning på ditt syn på muslimer i Norge?

5: a: FRPs leder Siv Jensen brukte før valgkampen begrepet "snikislamisering" av Norge. Har du gjort deg noen tanker om den såkalte "snikislamiseringen" vi ifølge henne opplever i Norge i dag?

b: Er dette noe du frykter?

6: a: Påvirker immigranternes religiøsitet deg på noen måte?

b: Hvordan? Positivt og negativt.

c: Hva synes du om muslimers økende politiske og religiøse makt i Norge?

7: Hvilke roller vil muslimer spille i Norge i fremtiden?

8: Har du tatt noe standpunkt i debatten om hijab i politiet?

9: Har du noen tanker om muslimers krav om egen garderobe i norske skoler, i gymnastikksammenheng?

10: a: Har du noen tanker om muslimers arbeid og arbeidsforhold i Norge?

b: Er det annerledes i forhold til andre innvandrere?

11: Hvordan oppfatter du muslimers forhold til bruk av trygd, subsidier, og andre goder i velferdsstaten?

12: a: Hva vet, eller tror du er andelen yrkesaktive innvandrere og flyktninger i Norge?

b: Hvor mange prosent arbeidsløse muslimer tror du det er i Norge?

13: a: Hvilke mennesker har du opplevd som truende?

b: Har dette hatt noe med deres bakgrunn å gjøre?

14: Har du forskjellig syn på muslimer og sigøynere i Norge?

15: Hva forbinder du med begrepene "integrering" og "assimilering" ?

16: Er du opptatt av integreringsdebatten i norsk politikk?

17: Hvordan oppfatter du integreringspolitikken som blir ført i dag?

18: Hvordan definerer du forskjellen på en flyktning, en asylsøker, og en innvandrer?

19: a: Har du noen formening om hvordan norsk innvandrings- og flyktningspolitikk bør være?

b: Bør vi ta inn flere eller færre flyktninger?

c: Er det passelig i dag?

d: Hvorfor/hvorfor ikke?

e: Hvordan skal politikerne forholde seg til FNs flyktningkrav til Norge?

20: Hvilke faktorer mener du må ligge til grunn for at noen skal få oppholdstillatelse i Norge?

Noen stikkord: Økonomi? Menneskesyn? Politisk overbevisning? Kun flyktninger?

21: a: Hva synes du om plassering av asylsøkere i distriktene for å unngå etablering av "innvandererstrøk"?

b: Hvorfor, eller eventuelt hvorfor ikke, er innvandererstrøk et fenomen som bør unngås i Norge?

22: Hva tenker du om begrepene "nye landsmenn" og "generasjonsinnvandrere"?

23: a: Påvirker spesifiseringer av at kriminelle er av utenlandsk opprinnelse ditt syn på Norges innvandringspolitikk på noen måte?

b: Mener du denne spesifiseringen er nødvendig?

c: Hvilken type person ser du for deg når denne definisjonen brukes?

24: Hvordan vil du definere gjestfrihet?

25: A: Hvordan oppfatter du den norske befolknings gjestfrihet generelt?

B: Er den annerledes når vi er i kontakt med innvandrere?

26: Filosofene E. Levinas og J. Derrida snakker om total gjestfrihet og begrenset gjestfrihet. Total gjestfrihet anses som umulig og utopisk, men som noe man likevel bør strebe etter å oppnå. Den begrensede gjestfriheten tilbys under gitte forutsetninger og krav, som for eksempel at et besøk begrenses til tre dager.

Hvilke krav stiller du for å vise gjestfrihet overfor en ukjent? For eksempel en person som søker om norsk statsborgerskap.

27: Hvordan vil du definere din egen gjestfrihet overfor ukjente? Både i forhold til etniske nordmenn og innvandrere.

28: Hvordan skal en innvandrer forholde seg til din eventuelle gjestfrihet? Stilles det særskilte krav til dem, i forhold til etniske nordmenn?

29: Hvordan oppfatter du norske muslimers gjestfrihet?

30: Hvorfor kan ikke alle mennesker bo der de selv ønsker?

